

העותרים:

1. סלאח סלאמה, ת"ז -----
2. ח"א, ת"ז -----
3. נ"ח, ת"ז -----
4. ל"ס, ת"ז -----
5. ר"פ, ת"ז -----
- 6 מ"א, ת"ז -----
7. האגודה לזכויות האזרח בישראל, ע"ר 580011567

ע"י ב"כ עו"ד הילה שרון ו/או רעות שאער ו/או אבנר פינצ'וק ו/או
עודד פלר ו/או גדיר ניקולא ו/או דבי גילד-חיו ו/או מיכל תג'ר ו/או
עביר גיובראן ו/או טל חסין ו/או ניצן אילני ו/או הגר שחטר ו/או עדן
גלעד ו/או יעל זיידמן ו/או אלזה בונייה
מהאגודה לזכויות האזרח בישראל

- נגד -

המשיבים:

1. מפקד כוחות הצבא בגדה המערבית
2. שר הביטחון
3. ראש המינהל האזרחי

ע"י ב"כ ממחלקת הבג"צים
פרקליטות המדינה, ירושלים

עתירה למתן צו על תנאי ולקיום דיון דחוף

מוגשת בזאת עתירה למתן צו על תנאי המופנית אל המשיבים 1-3 והמורה להם להתייצב בפני בית המשפט הנכבד וליתן טעם:

- א. מדוע לא יאפשרו לעותרים 1-6 לשוב לבתיהם, ויכוננו מנגנון שיאפשר זאת אף ליתר התושבים העקורים ממחנות הפליטים ג'נין, נור-א-שמס וטולכרם וסביבתם;
- ב. יפעלו על מנת לוודא מילוי צרכיהם ההומניטריים עד למועד חזרתם.

מבוא ובקשה לדיון דחוף

עניינה של עתירה זו בחובת המשיבים לאפשר חזרת העותרים, תושבי מחנות הפליטים נור-א-שמס וג'נין, לבתיהם לאחר שמונה חודשי עקירה, ובאיסור להפקיר את העקורים לגורלם – קרי, בחובה לסייע באספקת מחסה וסיוע הומניטרי חיוני עד שחזרתם תצא לפועל.

העותרים, וכמותם עשרות אלפי אזרחים תושבי מחנות הפליטים הללו בצפון הגדה המערבית (וכמותם תושבי מחנה הפליטים טולכרם), נעקרו מבתייהם בחוסר כל על ידי כוחות הצבא, במסגרת מבצע צבאי, מבלי שסופקה להם חלופת מגורים. מדובר בגל העקורים הגדול ביותר בגדה המערבית מאז מלחמת ששת הימים. כוחות הצבא שפשטו על המחנות ותפסו את השליטה בהם פעלו כבר מראשיתו של המבצע כדי לפנות אזרחים מבתייהם במחנות. מהלך הפינוי מתואר על ידי העותרים ואחרים במצבם כמפתיע, אליס ומשפיל, וככזה שלא אפשר לתושבים להיערך ולכלכל את צעדיהם, או אפילו לאסוף ציוד בסיסי הדרוש להם לחיי היומיום.

מאז שרויים התושבים העקורים במצוקה כלכלית, בחוסר ודאות וללא מענה הומניטרי מספק. הם נותרו ללא קורת גג ונאלצו לבקש מחסה מקרובי משפחה, לשכור מקום מגורים תוך עמידה בהוצאה משמעותית נוספת, או להצטופף במחסות ציבוריים בתנאים לא תנאים. חלק גדול מהעקורים שפרנסו את משפחותיהם עד לעקירה אינם יכולים לעבוד או שפרנסתם נפגעה, מתקיימים בתנאי עוני ונתמכים באופן חלקי מאוד בארגוני רווחה וצדקה. לימודיהם של ילדים הופסקו, הגישה לשירותי בריאות ושירותים סוציאליים צומצמה.

במהלך המבצע נפגעו מעל אלף בתי מגורים במחנות הפליטים, חלקם במהלך הריסה יזומה ומתוכננת, ואחרים במהלך הפעילות הצבאית שהתרחשה בעיקרה בחודשים הראשונים לאחר הפינוי. התשתיות הפיזיות שעליהן הסתמכו הקהילות ששכנו בתוכם נפגעו או נהרסו, וכך גם המסגרת החברתית והאנושית שהרכיבה את מרקם החיים במחנות הפליטים. ארגוני הסיוע קורסים תחת הנטל המוטל עליהם שעה שאוכלוסייה בהיקף כה נרחב תלויה, לעיתים באופן מלא, בתמיכתם וסיועם, ומודים כי אין בידם די משאבים כדי לענות על הצורך האדיר.

הדין הבינלאומי מחייב את המשיבים, ובפרט את המשיב 1, מפקד כוחות הצבא בגדה המערבית (להלן: **המשיב**), להימנע מפינוי כפוי של אוכלוסייה אזרחית ככל הניתן. ככל שפינוי כזה מתחייב באופן מוחלט, בין לצרכים צבאיים ובין לשם הגנת האוכלוסייה, על כוח צבאי הלוקח על עצמו לפעול במסגרת החרג לאיסור על עקירה כפויה, לוודא כי הפינוי יהא זמני ויסתיים מיד בתום הלחימה, וכן לספק לעקורים מחסה וצרכים חיוניים אחרים דוגמת מזון, מים ותרופות, בהתאם להוראות המינהגית של סעיף 49 לאמנת ג'נבה הרביעית.

לאחר חודשים רבים במהלכם לא השיבו לפניות אליהם, המשיבים שלחו מענה קצר במסגרתו התכחשו לעצם פינוי אוכלוסיית המחנות, וטענו כי אינם מודעים לקיומו של משבר הומניטרי בקרב המפונים, אף על פי שמשבר זה תואר בפירוט בפניות אליהם מאז חודש מרץ 2025. מנגד, הם אינם מתירים לעותרים לשוב לבתייהם (וכפי שנראה, מי שמנסה לעשות כן מעמיד את חייו בסיכון), ואף אינם מוסרים מתי הדבר יתאפשר. אם כן, המשיבים מבקשים לאחוז במקל משני קצותיו – להתכחש לפינוי מחנות הפליטים (ולהימנע מלהציג הצדקה לפינוי רחב ההיקף במונחי כורח צבאי), ובה בעת למנוע חזרת התושבים לבתייהם (ולהימנע מסיוע הומניטרי למפונים בשעה שהם ללא קורת גג וללא גישה לרכושם). עמדה כזו מתעלמת מהוראות סעיף 49 לאמנת ג'נבה ולהוראות נוספות של הדין ההומניטרי, ופוגעת באופן בלתי מידתי ובלתי סביר בזכויות האדם של התושבים המוגנים.

נוכח מצוקת העותרים ואי החוקיות הגלוי לעין, בית המשפט הנכבד יתבקש לקבוע את העתירה לשמיעה בהקדם האפשרי.

הצדדים לעתירה

העותר 1, מר סלאח סלאמה, הוא תושב שכונת אל-זהראא בעיר ג'נין. הוא עורך דין במקצועו, נשוי ואב לארבעה ילדים קטנים בני 3-12. עד חודש מרץ 2025 גרו העותר ומשפחתו בדירה בשטח 145 מ"ר, בבניין בן 5 קומות, הגובל במחנה הפליטים ג'נין, באזור שבו נמצא בית החולים הממשלתי. באמצע חודש מרץ פונו העותר ומשפחתו, כמו יתר דיירי הבניין, על ידי חיילים. כיום הוא ומשפחתו מתגוררים בדירה שכורה בת חדר אחד, בכפר -----.

העותרת 2, גב' ח"א, היא תושבת שכונת חוואשין במחנה הפליטים ג'נין. היא עקרת בית, נשואה ואם לשישה ילדים בגילאים 8-20. בן זוגה עובד בבית החולים הממשלתי בג'נין. העותרת ומשפחתה גרו בקומה השנייה של בניין בן 4 קומות. הם פונו מביתם ביומו הראשון של המבצע הצבאי. כיום הם מתגוררים בשכירות בכפר ----- שליד ג'נין.

העותרת 3, גב' נ"ח, אף היא תושבת שכונת חוואשין במחנה הפליטים ג'נין. היא נשואה ואם לשתי בנות, בנות 6 ו-7. העותרת ומשפחתה גרו בקומה השנייה של בניין בן 2 קומות, והיא עבדה במועדונית לילדים בשכונת מגוריהם. העותרת ומשפחתה פונו מביתם ביומו השלישי של המבצע הצבאי. כיום הם מתגוררים בשכירות, בכפר ----- שליד ג'נין.

העותרת 4, גב' ל"ס, היא תושבת מחנה הפליטים ג'נין. היא ילידת 1964, ועסקה בהוראה עד שפרשה לגמלאות. במחנה הפליטים גרה העותרת בדירה בת 3 חדרים, שהייתה בית ילדותה וביתם של הוריה עד שהלכו לעולמם. העותרת פונתה מדירתה בתחילת המבצע הצבאי. ביום 19.3.2025 פורסם צו להריסת הדירה. לאחר הפינוי, גרה העותרת בשכירות בעיר ג'נין במשך תקופה. משהתקשתה לעמוד בעלויות השכירות, עברה העותרת להתגורר בחדר ב----- ביום 22.3.2025 עתרה העותרת 4 לבית משפט זה בדרישה לכך שהמשיב יימנע מהריסת ביתה במחנה הפליטים ג'נין, לאחר שגילתה באמצעות הרשתות החברתיות כי המשיב פרסם צו להריסת ביתה לצד עשרות בתים נוספים, על מנת להקל על הצבא פעילות מבצעית עתידית במחנה, בהתראה של שעות ספורות, ללא הנמקה או זכות שימוע. ביום 23.3.2025 נדחתה העתירה, ונקבע כי למשיב 1 סמכות להורות על הריסת מבנים בשל "צורך צבאי מובהק ומידי", ולנוכח טענת המשיב לפיה נערכה בדיקה פרטנית של הצורך בהריסת כל מבנה (בג"ץ 54651-03-25 ----- נ' מפקד כוחות צה"ל באזור יהודה ושומרון 23.3.2025).

העותר 5, מר ר"פ, הוא תושב שכונת מנשיה במחנה הפליטים נור א-שמס. הוא נשוי ואב לתשעה ילדים, חמישה מהם (בני 17-23) גרים בביתו. עד המלחמה עבד במשך שנים רבות בבנייה בישראל. העותר ומשפחתו גרו בקומה השלישית של בניין בן 3 קומות. הם פונו מביתם כשהחל המבצע הצבאי בנור א-שמס. שלושה ימים שהו במחסה ציבורי, ולאחר מכן עברו להתגורר בשכירות בעיירה -----.

העותרת 6, גב' מ"א, היא תושבת שכונת אל-מדארס ממזרח למחנה הפליטים נור א-שמס. היא נשואה ואם לארבעה, בני 10-17. העותרת ומשפחתה התגוררו בבית פרטי. בחודש ינואר הגיעו חיילים לשכונת מגוריהם, והורו לכל התושבים להתפנות. מאז, עברו העותרת ומשפחתה בין ארבעה מקומות מגורים. במשך תקופה הצטופפו בחדר אחד, אצל קרובי משפחה. כיום הם גרים בשכירות, בכפר ----- שליד טולכרם.

העותרת 7, האגודה לזכויות האזרח בישראל, הנה עמותה הפועלת זה למעלה מחמישים שנה לקידום זכויות האדם בישראל ובשטחים הכבושים.

המשיב 1, אלוף פיקוד המרכז, אחראי על פעולות הצבא בגדה המערבית, ובתוך כך על ניהול מבצע "חומת ברזל". מכוח דיני הכיבוש, מסורה בידיו האחריות לתושביה המוגנים של הגדה המערבית, בהם תושבי מחנות הפליטים.

המשיב 2, שר הביטחון, הוא הגורם הממשלתי האמון על המדיניות הביטחונית של ממשלת ישראל, לרבות מדיניות התקיפה והלחימה בשטח הגדה המערבית.

המשיב 3, ראש המינהל האזרחי, הוא האחראי מטעם הצבא לניהול הפן האזרחי של שלטון הכיבוש, לרבות ביחס למתן שירותים לתושבים המוגנים בגדה המערבית, ולפעולות התיאום בין התושבים, הרשויות המקומיות והארגונים ההומניטריים, לבין הצבא.

הרקע העובדתי

מבצע "חומת ברזל" והפינוי ההמוני של מחנות הפליטים

- ביום 21.1.2025 החל המבצע הצבאי "חומת ברזל" בצפון הגדה המערבית. יעדיו העיקריים היו מחנה הפליטים ג'נין בעיר ג'נין, ומחנות הפליטים טולכרם ונור א-שמס בעיר טולכרם. מבחינת עוצמתו, משכו והשלכותיו על האוכלוסייה האזרחית, מדובר במבצע הצבאי הנרחב ביותר שהתנהל באזור זה מאז תקופת האינתיפאדה השנייה. ביומו הראשון הוכרז כי מטרותיו הן "שימור חופש הפעולה של הצבא ברחבי הגדה" ו"פגיעה בתשתיות טרור וביפצצות מתקתקות" (ג'קי חורי, יניב קובוביץ והגר שיזף, צה"ל פתח במבצע נרחב בג'נין; הפלסטינים מדווחים על תשעה הרוגים ו-40 פצועים, **הארץ**, 21.1.2025). המבצע אושר בקבינט המדיני-ביטחוני על רקע ההכרזה על הפסקת אש בין ישראל לבין חמאס ברצועת עזה.
- המבצע החל בהשתלטות על מחנה הפליטים ג'נין באמצעות מתקפה אווירית וכניסת כוחות קרקעיים רבים. ביום 27.1.2025 התרחב המבצע: הצבא השתלט גם על מחנות הפליטים טולכרם ונור א-שמס, פעל בערים ג'נין וטולכרם עצמן ובייחוד בשכונות הסמוכות למחנות הפליטים, וכן בכפרים באזור. בין 2 ל-12 בפברואר השתלט הצבא גם על מחנה הפליטים אל-פארה שבמחוז טובאס, ולאחר מכן נסוג ממנו.
- מראשיתו התאפיין המבצע בשימוש נרחב בכוח. בשבוע הראשון למבצע בלבד, כ-120 בתי מגורים במחנה הפליטים ג'נין ניזוקו באופן קשה, וכחמישה ק"מ של כבישים נהרסו. תשתיות המים והחשמל במחנה נפגעו ואספקתם הופסקה. שירותי הרפואה והחינוך חדלו לפעול. בית החולים הממשלתי, הסמוך למחנה, כותר, ובהמשך דווח כי נפגע בתקיפה. ביום 12.2.2025 דיווח ארגון יוניצ"ף כי באותו שבוע נהרגו שבעה ילדים (דיווח משרד המתאם ההומניטרי של האו"ם [להלן: **OCHA**] מיום 6.2.2025 ומיום 13.2.2025. הדיווחים המלאים זמינים לקריאה [באתר OCHA](#)).
- סמוך לאחר תחילת המבצע החלה עקירה המונית של האוכלוסייה מהאזורים שעליהם השתלט הצבא. בתוך שבועות ספורים רוקנו מחנות הפליטים מעשרות אלפי גברים, נשים, קשישים וילדים שהתגוררו בהם. ביום 10.2.2025 העריך ארגון אונר"א כי מספר העקורים גבוה מ-40 אלף איש. "מחנות ג'נין ונור א-שמס התרוקנו כמעט לחלוטין, וכמה אלפי תושבים נעקרו גם ממחנות טולכרם ואל-פארה", פורסם אז בהודעתו (דיווח OCHA מיום 13.2.2025). לאחר נסיגת הצבא ממחנה אל-פארה כ-4,000 תושבי המחנה חזרו אליו. שלושת המחנות האחרים עדיין מוחזקים בידי הצבא, ומרבית תושביהם עודם עקורים. על פי דיווח עדכני, מספר העקורים עומד כיום על 32,590 איש: 13,603 ממחנה ג'נין (כולל כמה אלפים שנמלטו מהמחנה בעת שפעלו בו כוחות הביטחון הפלסטיניים בחודשים דצמבר 2024 וינואר 2025), 10,612 ממחנה טולכרם ו-8,375

ממחנה נור א-שמס (דיווח OCHA מיום 22.8.2025)). מספרם הגבוה של העקורים והחודשים הרבים שחלפו מאז שנעקרו הופכים את "חומת ברזל" למחולל של משבר העקירה ההמונית המשמעותי ביותר מאז כיבוש הגדה המערבית בשנת 1967.

5. גלי הפינויים הגדולים אירעו בתחילת המבצע. אך גם עם התמשכותו, מסוף חודש מרץ והלאה, הוסיף הצבא להשתלט על בתים ולפנות את יושביהם. בחלק מהמקרים פונו שכונות סמוכות למחנות הפליטים. עבור חלק מתושביהן דובר בעקירה שנייה, לאחר שכבר פונו מבתיהם שבמחנות. במקרים אחרים השתלט הצבא על בתים באופן זמני. כך למשל, בסוף מרץ פינה הצבא כ-850 תושבים משכונה בצפון העיר טולכרם; באפריל פונו כ-380 משפחות משלוש שכונות בג'נין, וכ-250 משפחות שהתגוררו בין המחנות טולכרם ונור א-שמס (דיווח OCHA מיום 27.3.2025 ומיום 17.4.2025). בתקופת המלחמה עם איראן, בשבועיים האחרונים של חודש יוני, השתלט הצבא באופן זמני על כ-270 בתים ופינה מהם כ-1,300 תושבים, לפרקי זמן שנעו בין מספר שעות ל-11 ימים. את הבתים המפונים הפך הצבא לבסיסים צבאיים או למרכזי חקירה. כשתושביהם שבו אליהם הם מצאו כי תכולתם נהרסה וזוהמה (דיווח OCHA מיום 25.6.2025 ומיום 2.7.2025; עמירה הס, צה"ל יצא למבצע כיבוש זמני של מבני מגורים ברחבי הגדה, והותיר אחריו חורבן, **הארץ**, 28.7.2025).

6. האופן שבו רוקנו מחנות הפליטים מתושביהם תועד בפירוט ובעקביות על ידי ארגונים הומניטריים וגופי התקשורת. שוב ושוב פורסמו עדויות של תושבים שמהן עלה, כי חיילים פשטו על בתיהם והורו למשפחות המתגוררות בהם לעזוב. במקרים אחרים דווח שהצבא כרז לתושבים מהרחוב, לרוב באמצעות רחפנים, כי עליהם לעזוב מיד למען ביטחונם.

7. הדברים עולים גם מעדותו של תושב מחנה הפליטים ג'נין, שיצא מביתו לאחר הפצצות אוויריות, כשרחפן הופיע בחלון ביתו: "בשכונה שלנו לא נשאר אף אחד. הבתים בשכונה פרוצים, שרופים או הרוסים", העיד. תושב אחר ממחנה הפליטים ג'נין העיד: "לא התפנית כי יש לי 100 כבשים, והודעתי על זה לתיאום. אמרו לי שזה בסדר. פתאום נכנסו אליי חיילים... הם שברו לי את הבית ואמרו לי שאני והילדים צריכים לצאת וללכת לעיר" (הגר שיזף וג'יקי חורי, כ-30 אלף התפנו ממחנות הפליטים בצפון הגדה בעקבות פעילות צה"ל באזור, **הארץ**, 14.2.2025). תושב נוסף של מחנה הפליטים ג'נין העיד: "הצבא השתמש במערכת כריזה כדי לצוות עלינו לצאת. לא היתה לנו ברירה, דקות ספורות אחרי הכריזה התחילה אש חיה" (גדעון לוי, איש לא גר עוד במחנה הרפאים ג'נין, **הארץ**, 26.3.2025). מושל מחוז טולכרם, עבדאללה כמיל, דיווח כי "החיילים השתמשו ברמקולים של המסגדים וקראו לתושבים לצאת מהמחנות בטענה שמתקיימת שם פעילות וצבאית ושעליהם להתפנות מטעמי בטיחות" (הגר שיזף וג'יקי חורי, כ-30 אלף התפנו ממחנות הפליטים בצפון הגדה בעקבות פעילות צה"ל באזור, **הארץ**, 14.2.2025). תושב מחנה הפליטים נור א-שמס העיד כי: "באמצע הלילה הצבא כיתר את המחנה לחלוטין והתחילו לקרוא ברמקולים לאנשים. אחר כך הצבא פרץ לבית שלי ולקח אותי. היה גשום וקר. החיילים השתמשו בי כמגן אנושי... עד שהגענו לשכונת מנשייה, ומשם אמרו לי ללכת דרומה. לא היה לי כלום, רק הבגדים שעליי". תושב מחנה הפליטים טולכרם העיד באותה כתבה: "גירשו אותנו באמצע הלילה בגשם. פרצו את הדלת של השכנים שלנו ואז נכנסו אלינו ואמרו: 'יאללה צא, צא מהבית'" (הגר שיזף, כ-30 אלף התפנו ממחנות הפליטים בצפון הגדה בעקבות פעילות צה"ל באזור, **הארץ**, 20.2.2025).

8. מחנות הפליטים המרוקנים מתושביהם הפכו למוצבים צבאיים. על פי דיווחי הצבא עצמו, הלחימה בחמושים הפלסטינים בתוך המחנות הסתיימה זמן קצר לאחר כניסתו אליהם. מאז, פעילותו מתמקדת בסריקת בתים ובהריסת כבישים ומבנים. בחודש מרץ פורסם, כי "בצה"ל סבורים כי הפעילות במחנה הפליטים בטולכרם מוצתה, אך הכוחות עדיין שוהים בבתים במחנה שהפכו למפקדות, ומונעים מהתושבים

לחזור לבתיהם" (יניב קובוביץ, דיאא חג', ג'קי חורי, צה"ל יהרוס כמאה בתים במחנה הפליטים ג'נין; הכוחות נשארים בטולכרם על אף שבצבא סבורים שהפעילות מוצתה, **הארץ**, 21.3.2025). בחודש מאי ערך הצבא סיור לעיתונאים ישראלים במחנה הפליטים ג'נין, במסגרתו דווח כי כבר חודשים אין במחנה עימותים: "ההיתקלות האחרונה שלהם (החיילים) הייתה לפני ארבעה חודשים, ומאז אפילו הפרות סדר הם לא חווים" (יואב זיתון, הטנקים קופלו, הלוחמים עוברים לעזה – ואפילו זבידי לא מגיע, **Ynet**, 7.5.2025); "עברו שלושה חודשים מאז הפעם האחרונה שהייתה במקום היתקלות, החיילים סיימו לסרוק את כל בתי המחנה, וכעת הם ממשיכים בהרס המבנים לשם יצירת צירים למעבר כלי רכב צבאיים" (הגר שיזף, הרחובות ריקים, הבתים הרוסים ובצבא מסרבים לומר מתי ייצאו מג'נין, **הארץ**, 7.5.2025) (להלן: **סיקור הארץ, 7.5.2025**)).

9. על פי הודעות הצבא, ההשתלטות על המחנות וריקון כלל הבתים מיושביהם איפשרה לצבא לפעול ל"עיצוב מחדש של המרחב, ובין היתר להרוס בנייני מגורים לשם הרחבת צירי התנועה. בתחילת פברואר פוצץ הצבא כ-25 מבני מגורים במחנה הפליטים ג'נין. על פי ההערכות, בפיצוצים נפגעו גם כ-80 מבנים סמוכים שהפכו בלתי ראויים למחייה (הגר שיזף, בחסות המבצע הצבאי, מחנות הפליטים בגדה נעשים לא ראויים למחייה, **הארץ**, 5.3.2025) (להלן: **סיקור הארץ, 5.3.2025**). בחודשים מרץ, מאי ויוני פרסם הצבא הודעות בדבר כוונתו להרוס 391 מבנים: 182 מבנים במחנה הפליטים ג'נין, 162 מבנים במחנה הפליטים טולכרם ו-47 מבנים במחנה הפליטים נור א-שמס. לתושביהם הוקצו 24 שעות כדי להשיג על ההריסה. כל ההשגות שהוגשו נדחו.

10. במסגרת המבצע נעשה שימוש חריג ביותר באמצעי לחימה כבדים דוגמת טנקים, לצרכי ראויה ועל מנת להרתיע את האוכלוסייה. בחודש פברואר הודיע הצבא כי מחלקה של טנקים מחטיבה 188 תחל לפעול בג'נין כחלק מהרחבת המבצע בגדה. זו הייתה הפעם הראשונה זה יותר מ-20 שנה שטנקים ישראלים פעלו בעיר, אך גורמים צבאיים העידו כי הצבתם נעשתה בעיקר לצרכים הפגנתיים וכי "מדובר בשלושה טנקים שיפעלו לצורך הרתעה והגנה במחנה הפליטים ואינם מיועדים לתקיפה". כניסת הטנקים למחנות שירתה את המטרה לשמה נועדה – יצירת אווירה של פחד ובהלה בקרב התושבים (בר פלג והגר שיזף, כץ: 40 אלף איש התפנו ממחנות פליטים בגדה, הנחיתי לא לאפשר להם לחזור בשנה הקרובה, **הארץ**, 23.2.2025).

11. מרבית העקורים אינם יודעים מה עלה בגורל בתיהם, חודשים לאחר שאולצו לעזוב אותם. יש שגילו באקראי כי ביתם נהרס על ידי דחפור צבאי, או נשרף. בתים רבים מאוד נפגעו מהפגזות או כתוצאה מהרס של בתים סמוכים. תושב מחנה הפליטים ג'נין, אב לשני ילדים, העיד כי נודע לו שהצבא הרס את ביתו מצפייה בסרטון שהופץ במדיה החברתית. תושב אחר ממחנה הפליטים ג'נין העיד כי עיתונאי צילם את ביתו במחנה, וכך נודע לו שהבית נשרף (Nuriy Yohanan, As IDF demolishes hundreds of houses in West, **The Times of Israel**, 22.5.2025). תושבי מחנה הפליטים נור א-שמס שפנו מבתיהם נהגו לטפס על גבעה סמוכה למחנה, ולנסות להשקיף ממנה על בתיהם כדי לברר אם הם עדיין עומדים על תילם. אחד התושבים העיד, כי תחילה הוקל לו כשביתו לא נכלל ברשימת הבתים המיועדים להריסה. אך בהמשך, "צפינו על המחנה, וראינו את הבולדוזרים עובדים. פתאום, אחד מהם הסתובב והרס את הבניין שלנו. כל הריהוט היה עדיין בפנים. הכול אבד בשניות" (Basel Adra, In, **+972 Magazine**, Nur Shams and Tulkarem, Israeli incursions leave 'nothing to salvage', 6.5.2025) (להלן: **Adara, 6.5.2025**)).

12. עיתונאים שביקרו במחנות תיעדו את ההרס הרב הניכר בהם. לגבי מחנה הפליטים נור א-שמס דווח ביום 27.2.2025: "מרכז המחנה הרוס לגמרי: בתים שוטחו, אחרים נהרסו באופן חלקי. בכולם נעשה חיפוש, כך

שגם בתים שלא נהרסו הוחרבו מבפנים... גם הכביש הראשי של טולכרם, שמוביל למרכז העיר ועובר לצד המחנה, נהרס לגמרי" (אורן זיו, ההרס השיטתי בגדה: 'זה הכול בשביל יח"צ של הצבא', **שיחה מקומית**, 27.2.2025). בכתבה מיום 5.6.2025 הובאה עדותה של ראשת הארגון למען בעלי מוגבלויות בנור א-שמש, גבי נהיא אל ג'ונדי, שקיבלה אישור מיוחד להיכנס למחנה כדי לנסות לחץ ממנו ציוד רפואי, ותיארה את שראתה: "בכמה מהכבישים שהצבא מרחיב, שאריות המבנים שנהרסו נערמות לגובה כזה שהן קוברות תחתיהן את המבנים האחרים... תשתיות המים והביוב נהרסו... כשמסתכלים על המחנה אפשר לראות את השינוי בעיניים. כ-240 בתים נהרסו, ועוד 40 נשרפו עד היסוד" (Adara, 6.5.2025).

13. לגבי מחנה הפליטים ג'נין דווח ביום 26.3.2025: "בכניסה למחנה, ההרס שזרע הצבא בולט. קירות מחוררים מכדורים ניצבים לצד שלדי מבנים שקרסו תחת כובד הדחפורים. על האדמה, מים זורמים מצינורות שהתפוצצו, מתערבבים בביוב ויוצרים שלוליות אפורות" (דיאא חאג' יחיא, ההרס במחנה הפליטים ג'נין נמשך, ולרבים מהתושבים שנמלטו לא יהיה לאן לחזור, **הארץ**, 26.3.2025). וביום 7.5.2025 דווח: "חזיתות של בתים רבים גולחו לחלוטין, בורות גדולים נפערו באחרים, ותוכן של חנויות רבות הושחת" (סיקור הארץ, 7.5.2025). על פי דו"ח שפרסם האו"ם, ומבוסס על השוואה בין תצלומי לוויין בארבע נקודות זמן, נכון ליום 21.5.2025 במחנה הפליטים ג'נין ניזוקו 548 מבנים – 125 נהרסו לחלוטין, 101 ניזוקו קשה ו-322 ניזוקו באופן חלקי; במחנה הפליטים נור א-שמש ניזוקו 280 מבנים – 89 נהרסו לחלוטין, 35 ניזוקו קשה ו-156 ניזוקו באופן חלקי; ובמחנה הפליטים טולכרם ניזוקו 157 מבנים – 31 נהרסו לחלוטין, 21 ניזוקו קשה ו-105 ניזוקו באופן חלקי ([UNOSAT Comprehensive Damage Assessment and Security Analysis](#)) (17.7.2025) ([of Tulkarm, Nur Shams and Jenin Refugee Camps](#)) (להלן: UNOSAT)).

14. כבישים במחנות ובסביבתם נהרסו אף הם, והפכו לדרכי עפר שאינם מאפשרות תנועה בתחומם. בחלקם נערמו תלוליות שאינן מאפשרות מעבר. על פי הדו"ח, תצלומי הלוויין מעידים כי תשתית הכבישים במחנות ג'נין, נור א-שמש (ובמידה פחותה טולכרם) נפגעה באופן משמעותי, כך שהנסיעה בחלקים ממנה בכלי רכב אזרחיים קשה ביותר עד בלתי אפשרית (דו"ח UNOSAT, בעמ' 13-16). בעת הריסת הכבישים ניזוקו גם מכוניות חונות ונזק רב נגרם לתשתיות המים, הביוב, החשמל והתקשורת (דיווח OCHA מהימים 6.2.2025 ומיום 13.2.25; ראו גם: סיקור הארץ, 5.3.2025). כתוצאה מפעילות הצבא נותקה אספקת המים ולעתים גם החשמל בשכונות שלמות בערים ג'נין וטולכרם. כך למשל, במרץ נותקה אספקת המים ל-15 אלף תושבים במערב ג'נין (דיווח OCHA מיום 20.3.2025), ובמאי היו מנותקים ממים כ-20 אלף תושבים במזרח ג'נין (דיווח OCHA מיום 7.5.2025). אשכול המים WASH דיווח בתחילת יוני כי כתוצאה מהמבצע הצבאי נפגעו יותר מ-40 ק"מ של תשתיות מים וכ-11 ק"מ של תשתיות ביוב, ושובשה אספקת המים והשירותים הסניטריים לעשרות אלפי אנשים (דיווח OCHA מיום 5.6.2025).

15. על התושבים שיצאו מהמחנות נאסר להיכנס שוב לתחומם. אחרת, הם מסתכנים בירי, הננקט כפי הנראה על רקע הגמשת הוראות הפתיחה באש בתחילת המבצע הצבאי (יניב קובוביץ, אלוף פיקוד מרכז אישר להרוג כל אדם "שמתעסק עם הקרקע" במבצע בגדה, והתוצאות ניכרות, **הארץ**, 10.2.2025). במספר אירועים אש חיה נפתחה כלפי אוכלוסייה אזרחית בלתי חמושה, גם כשהגעתה למחנות מתואמת מראש. החל מחודש פברואר הודיע הצבא, כי יאפשר לתושבים שבתיהם מיועדים להריסה לגשת אליהם כדי לאסוף רכוש, באופן מתואם ובשעות מוגדרות (דיווח OCHA מיום 6.3.2025). בפועל, תושבים שניסו להיכנס למחנות לאחר תיאום לא היו חסינים מירי. ב-17.5.2025 נורו ונפצעו שני תושבי מחנה הפליטים ג'נין, האחד בשנות ה-60 לחייו, וב-18.5.2025 נורו ונפצעו שני תושבי מחנה הפליטים טולכרם, כשניסו להגיע לבתיהם כדי לאסוף רכוש (דיווח OCHA מיום 21.5.2025). ב-25.5.2025 תואמה כניסתן של 50 משפחות למחנה הפליטים

טולכרם. הוקצו להן שלוש שעות כדי לאסוף את רכושן. המשפחות הגיעו למחנה בשעות שהוגדרו, אך הורחקו ממנו בירי אש חיה וגז מדמיע (דיווח OCHA מיום 29.5.2025). ב-3.7.2025 נורה ונהרג תושב מחנה הפליטים טולכרם, בשנות ה-60 לחייו, כשרכב על אופניים חשמליים בקרבת המחנה. ב-6.7.2025 נפגעו גבר ואישה שהגיעו לאסוף את רכושם מביתם שבמחנה הפליטים טולכרם, גם כן לאחר תיאום (דיווח OCHA מיום 9.7.2025). על קלות הדעת בפתיחה באש לעבר מי שנצפים בתחום המחנות יכולה ללמד גם תקרית הירי לעבר משלחת של 32 דיפלומטים שסיירו בג'נין בחודש מאי בתיאום מראש. אש נפתחה כלפי הדיפלומטים, לאחר ששהו כרבע שעה בסמוך לכניסה למחנה הפליטים (הגר שיזף, ג'קי חורי, בר פלג, וליזה רוזובסקי, חיילים ירו על משלחת דיפלומטים שביקרה בג'נין ; צה"ל : נערוך תחקיר, **הארץ**, 21.5.2025).

16. בימים האחרונים דווח על אירועי ירי נוספים. ביום 8.9.2025 דווח, כי שני ילדים נהרגו וארבעה אזרחים נוספים נפצעו מירי כוחות הצבא סמוך לכניסה המזרחית למחנה הפליטים ג'נין, בעת שאותם תושבים ניסו לשוב לבתיהם מהם גורשו לפני שמונה חודשים (דיווח סוכנות הידיעות הפלסטינית "וופא" מיום 9.9.2025).

פינוי העותרים מבתיהם ומצבם של העקורים

17. העותרים מעידים בתצהיריהם המצורפים לעתירה זו על הפינוי הכפוי מבתיהם. העותר 1, תושב שכונת אל-זהרא בג'נין, מעיד: "באמצע חודש מרץ 2025, אינני זוכר את התאריך המדויק, הגיעו חיילים לביתנו באמצע היום, ופינו אותנו כל הדירות בבניין. החיילים שפינו אותנו מביתנו היו מאוד אלימים ועצבניים, למרות שלא הם אלה שמסולקים מביתם ללא התראה אלא אנחנו. הם אמרו לנו לצאת מיד, ללא הסברים ומבלי שנתנו לנו שהות להתארגן ולהבין בכלל מה קורה, וודאי לא שהות מספיקה לארוז ולארגן את חפצינו". העותרת 6, תושבת שכונת אל-מדארס הסמוכה למחנה הפליטים נור א-שמס, מעידה: "בחודש ינואר, חיילים הגיעו לשכונה והורו לכל התושבים להתפנות. הם נכנסו לבתים מלווים בכלבים, איימו על התושבים וירו באוויר. אמרו לנו שיש לנו חמש דקות להתפנות. פחדנו מאוד, הילדים שלי רעדו. בקושי הצלחתי לארוז תיק. יצאנו עם המעט שארזתי ועם הבגדים שעלינו".

18. מדברי העותרים עולה כי הם נאלצו לעזוב את בתיהם בבהילות, כשברשותם מעט מאוד רכוש. העותר 5 מעיד: "ביום הראשון או השני של המבצע הצבאי בנור א-שמס, הצבא פינה אותנו מביתנו. כמעט שלא היה לנו זמן לארוז. כל הריהוט והרוב המוחלט של הרכוש שלנו נשאר בבית".

19. את העותרות 2 ו-3, תושבות שכונת חוואשין במחנה הפליטים ג'נין, פינה הצבא באמצעות כריזה מרחפנים. העותרת 2 מעידה: "פינו אותנו מביתנו ביום 21.1.2025. באותו היום הצבא נכנס למחנה הפליטים. כרזו לנו באמצעות רחפנים להתפנות מהר-מהר. לא הצלחנו לצאת אלא עם הבגדים שעלינו. חשבנו שנצטרך לעזוב רק לכמה ימים וש אחרי כן נוכל לחזור, כפי שהיה בעבר". העותרת 3 מעידה: "פינו אותנו מביתנו בתאריך 23.1.2025, בשעות הבוקר. זה היה היום השלישי למבצע הצבאי. הופיעו רחפנים שכרזו: 'תהיה הפוגה בלחימה בין 9:00 ל-11:00, ובשעות האלה תוכלו לצאת מהבתים. אם לא תצאו, אנחנו מפציצים'... פחדתי מאוד. בעלי היה מחוץ למחנה כשהתחיל המבצע הצבאי, ולא הצליח לחזור אליו, כך שהיינו רק אני ושתי הבנות הקטנות. גייסתי את כל הכוחות שלי כדי לצאת איתן".

20. העותרת 4, תושבת מחנה הפליטים בג'נין, מעידה גם היא על הפינוי הכפוי מביתה: "כמה ימים אחרי שהתחיל המבצע הצבאי בג'נין, הגיעו הרבה חיילים לשכונה שלנו. בנוסף, הופיעו רחפנים שקראו לאנשים לצאת מהבתים ולעזוב, כי מסוכן להישאר במחנה וכי עומדים לפוצץ הרבה בתים. בהתחלה החיילים פינו את השכנים שלנו. ראיתי אותם יוצאים בלי שאפשרו להם לקחת איתם רכוש. ראיתי אפילו אנשים שיצאו יחפים. אחר-כך הגיעו עוד ועוד רחפנים. חלקם השליכו הודעות פינוי כתובות. אחרים שימשו את החיילים

לירי. אותם רחפנים שימשו גם לירי וגם כרזו לאנשים לצאת. אני יצאתי רק עם הבגדים שעליי, במחשבה שנצא ליום-יומיים ונחזור".

אובדן הבית, חשש לגורלו, חוסר יכולת לאסוף רכוש

21. העותרת 3 גילתה באקראי, עשרה ימים אחרי שפונתה מביתה במחנה הפליטים ג'נין, כי הבית נהרס כמעט לחלוטין. "אחרי עשרה ימים בערך, פורסמו בתקשורת תמונות ממחנה הפליטים כולל מהשכונה שלנו. ראינו בהן שהבית שלנו נהרס כמעט כולו. נשאר רק חדר אחד. הבית היה ממוקם בשורה הראשונה על הכביש הראשי, והרסו את השורה הזו. חשבנו שנוכל לגור בבית משפחתו של בעלי, שהיה קרוב, אבל הרסו גם אותו". לביתה של העותרת 4, במחנה הפליטים ג'נין, הוצא ביום 19.3.2025 צו הריסה. היא אינה יודעת אם הבית נהרס בפועל.

22. העותרים שביתם עומד על תילו, ככל הידוע להם, מעידים כי מאז שפנו לפני שישה עד שמונה חודשים הם פנו מספר פעמים למשרד התיאום הפלסטיני בבקשה לתאם הגעה לבית – כדי לברר מה מצבו ולאסוף ממנו רכוש. העותרת 3 מעידה: "ניסיתי כמה פעמים לפנות למשרד התיאום הפלסטיני, אבל לא הצלחתי להגיע לבית שלי... אני יודעת שהיו תיאומים במסגרתם אפשרו לכמה עשרות נשים להיכנס לשכונת חוושין. אבל אני לא הצלחתי להיכנס לשכונה". העותרת 2 מעידה: "פניתי מספר פעמים למשרד התיאום הפלסטיני... לפני כחודש פניתי שוב. המשרד תיארם אז כניסה (למחנה) ל-96 משפחות. אמרו לי שלא נוכל להיכנס. לפני כשבוע פניתי פעם נוספת. רשמו אותי ואמרו שיבצעו תיאום. בסוף הצבא לא הסכים לבצע תיאום". לדבריה, "בחודש שעבר צילמו את השכונה שלנו ממקום גבוה, ובצילום ראיתי שהבית שלנו עדיין עומד. זה המידע העדכני ביותר בשיש לי לגביו".

23. העותרת 6, שביתה סמוך למחנה הפליטים נור א-שמס, מעידה: "לפני כחודש, בעלי פנה למשרד התיאום הפלסטיני, אבל לא הצליח לקבל מידע על מצב הבית שלנו, על מועד שבו נוכל לחזור אליו, או על מועד שבו אפשר יהיה להתקרב לבית כדי לאסוף ממנו רכוש... שמענו שנשרפו בתים באזור שבו נמצא הבית שלנו, ואנחנו חוששים שיישרף. בכל פעם שהילדים שומעים שקורה משהו כזה, כל מה שהם חוו צף שוב". העותרת 1 מעיד אף הוא: "ניסינו מספר פעמים לתאם באמצעות המת"ק הפלסטיני הגעה לביתנו על מנת לאסוף את החפצים אך ללא הצלחה".

24. לביתו של העותר 5 במחנה הפליטים נור א-שמס הוצא צו הריסה. ביום 21.6.2025 הבית נהרס. הוא מעיד: "הבית שלנו במחנה הפליטים נמצא כ-50 מטר מהכביש הראשי. לפני כשלושה חודשים משרד התיאום הפלסטיני הודיע לי שהצבא סימן את הבית כמיועד להריסה, לצורך הרחבת הכביש. אחרי שבוע שוב יצרו איתי קשר, ואמרו שיש לנו שתיים כדי להוציא ציוד מהבית לפני שיהרס. הלכנו לשם אשתי, אני והבנות. היינו מוקפים בצבא. אי אפשר היה להתקרב לבית במכונית, רק ברגל, אז כל מה שיכולנו לקחת אתנו היו כמה שקיות. ב-21 ביוני הרסו את הבית".

25. תושבי המחנות פונו מהם כמעט בחוסר כל. בחודשים הרבים שחלפו מאז, נמנעת מהם ככלל גישה לא רק לבתיהם אלא גם לרכושם. איסוף רכוש מצריך כאמור תיאום, וככל הידוע התאפשר לחלק קטן מבין כלל העקורים, בעיקר לתושבים שהצבא הודיע על הריסה מתוכננת של בתיהם. גם תושבים אלה, המתמודדים עם אובדן בית, הצליחו בדרך-כלל לחלץ רק מקצת מרכושם.

26. בחודש יוני, בעקבות הודעת הצבא על כוונתו להרוס מבנים במחנה הפליטים ג'נין, קיבלו 280 משפחות הודעה כי עליהן לתאם איסוף רכוש בתוך 72 שעות. על פי הדיווחים, לפחות 400 בקשות הועברו לצבא, אך אף לא אחת מהמשפחות הצליחה להגיע לביתה לאסוף את הרכוש (דיווח OCHA מיום 18.6.2025). בתחילת

יולי ביקש משרד התיאום הפלסטיני לאפשר ל-50 נשים תושבות מחנה הפליטים ג'נין לאסוף רכוש מבתיהן המיועדים להריסה. אישור ניתן רק ל-22 נשים, והוקצתה להן שעה בלבד לאסוף את רכושן (דיווח OCHA מיום 16.7.2025).

27. בשל הרס הכבישים במחנות, לרבים מן הבתים אין גישה ברכב. כך שגם כשהתושבים מצליחים להגיע לבתיהם – מתאפשר להם לקחת עימם רק מה שביכולתם לשאת בידיהם, בזמן הקצר העומד לרשותם. אין יכולת לחלץ כך רכוש משמעותי, ולעתים גם אין זמן לאתר פריטים בעלי ערך.

28. באחרונה נאלצו תושבי נור-א-שמס המפונים להתמודד עם דאגה נוספת לגורל בתיהם ורכושם. בחודשים יוני-יולי תועדו שריפות רבות שפרצו בשטח המחנה. מדובר בשטח שנסגר על ידי הצבא, ואשר רק לחיילים גישה חופשית לנוע בו. לפחות שלושים בתי מגורים, על תכולתם, נפגעו בשריפות. לפחות בחלק מהמקרים, כוחות הכיבוי הפלסטינים שהוזעקו למקום על ידי אותם תושבים לא הורשו להיכנס ולכבות את השריפות.

29. מניעת הגישה המתמשכת לרכוש, אי-הוודאות המוחלטת לגבי הישרדותו, והאפשרות להציל רק קמפוז ממנו במקרים של הריסה ודאית – יוצרות ומעצימות מצוקה כלכלית ורגשית קשה בקרב התושבים המפונים.

הקושי לממן מגורים, תנאי מחייה קשים, מחסור כלכלי, מחסור בשירותי בריאות וחינוך

30. מרבית העותרים שוכרים כיום מגורים זמניים ומתקשים מאוד לממןם. העותרת 4 התגוררה במשך תקופה בדירה שכורה, אך לא יכלה להמשיך לשאת בעלויות השכירות. קצבת הפנסיה שלה מעוכבת זה מספר חודשים, והיא אינה מקבלת סיוע כספי. לעתים היא מקבלת סלי מזון. כיום היא מתגוררת, אישה בת 61, בחדר ב-..... המגורים ב-..... ממומנים מתרומות, והעותרת נושאת בתשלומי המים, החשמל והתקשורת, בסכום של כ-400 שקל בחודש.

31. העותר 1 ובני משפחתו פונו מדירה ששטחה 145 מ"ר. כיום הם מתגוררים בדירת חדר שכורה. הוא מעיד: "אנחנו משלמים שכירות של אלף שקל בחודש עבור דירת חדר אחד שיש בה מטבחון ומקלחת ושטחה כ-30 מ"ר, בלי עלות כל החשבונות. איננו מקבלים סיוע, ובאופן כללי אנחנו כמו הרבה אנשים, בקושי מחזיקים מעמד. אני מצליח לעבוד במידה מעטה מאוד במקצוע שלי ובמשרד שלי שבג'נין והכנסתנו ירדה מאוד". העותרת 2 מעידה אף היא: "היה לנו בית משלנו, ועכשיו אנחנו נאלצים לשלם שכר דירה בגובה חצי משכורת. אנחנו לא מקבלים סיוע, מלבד סלי מזון שארגון אונר"א מחלק מדי פעם". העותרת 3 מעידה: "אנחנו משלמים שכר דירה של 750 שקל בחודש, לא כולל תשלום עבור חשמל ומים. בעלי בקושי עובד עכשיו, ואני לא עובדת. מצבנו הכלכלי קשה מאוד. אנחנו לא מקבלים סיוע בשכר דירה. יש ארגונים שלפעמים עוזרים, אבל זו עזרה מינימלית".

32. העותר 5 ובני משפחתו שוכרים דירה תמורת 1,500 שקל בחודש. כיום אינו עובד. מבין העותרים, הוא היחיד שהעיד כי מאז הפינוי קיבל סיוע כספי, אך גם סיוע זה לא הספיק לאורך זמן. הוא מעיד: "מצבנו הכלכלי והנפשי קשה מאוד. אני מבוגר, ולא מצליח למצוא עבודה. כשגרנו במחנה הפליטים, לא היו לנו הוצאות על דיור. גרנו בבית משלנו, ולא גבו מאתנו תשלום עבור מים וחשמל... (מאז הפינוי) קיבלנו סיוע כספי של 2,000 שקל פעמיים, והיו כמה פעמים שחילקו סלי מזון עם מוצרים בסיסיים ביותר. זה רחוק מלהספיק לקיום השוטף. הכול מאלוהים, אבל אנחנו חיים עכשיו מהיד לפה ומודאגים מהעתיד".

33. העותרת 6 מעידה: "חסכנו כסף כדי לבנות אותו [את הבית] במשך 11 שנה. לכל ילד היה חדר משלו, ועכשיו אנחנו מצטופפים יחד... אנחנו משלמים שכר דירה של 2,500 שקל בחודש. שכרנו בית עם ריהוט כי לא יכולנו לקנות ריהוט חדש. שכר הדירה גבוה מאוד ובעלי מתקשה לשלם אותו".

34. העותרים 3 ו-5 מעידים כי במקום מגוריהם הזמני חסרים שירותים. לדברי העותרת 3, "אנחנו גרים רחוק, במקום שאין בו הרבה שירותים". לדברי העותר 5, "אשתי סובלת מסוכרת ויתר לחץ דם, וזקוקה למעקב רפואי קבוע. במחנה הפליטים הייתה מרפאה שפעלה בזמניות גבוהה, אבל כאן זו בעיה. רק לאחרונה אונר"א החל להפעיל בשכונה מרפאה ניידת, במשך כמה שעות בשבוע".

35. אם כן, לאחר שאולצו לעזוב את המחנות, התושבים העקורים חיפשו מחסה בערים, בעיירות ובכפרים הסמוכים. מחצית שכרו מגורים זמניים, 30% שהו אצל קרובים ו-20% שהו במקלטים ציבוריים או חלופות זמניות אחרות, כגון בתי ספר ומסגדים שהוסוו למקלטים. אלה ששכרו מגורים זמניים התמודדו עם מחירי השכירות הגבוהים, היצע מצטמצם של מבנים מתאימים למגורים, והיעדר ציוד בסיסי. ארגון MSF ("רופאים ללא גבולות") דיווח כי בטולכרם התאכסנו מפונים בבניינים בנויים חלקית, להם חילק הארגון מכלי מים, אמצעי חימום ומקלחות ניידות. ארגונים נוספים חילקו אלפי ערכות של כלי מטבח וכלי מיטה. אלה מבין התושבים שהתאכסנו אצל קרובי משפחה התמודדו עם מגורים צפופים ועם הכורח לעבור בין בתים לעתים תכופות. בראיונות שערך ארגון MSF עם 299 מפונים ב-17 אתרים, מחצית מהמראיינים דיווחו כי בתוך ארבעה חודשים הם עברו בין שלושה מקומות מגורים לפחות; אחד מכל ארבעה מראיינים דיווח כי עבר בין חמישה מקומות מגורים לפחות (דיווח OCHA 11.7.2025 ; MSF, Five Months under Iron Wall: The Human Toll of Prolonged Displacement & Territorial Fragmentation in the West Bank (1.7.2025) (להלן: **דו"ח MSF**)).

36. תושבים שנאלצו להסתמך על מקלטים ציבוריים התמודדו עם תנאי מגורים בלתי ראויים. הערכת צרכים שבוצעה בסוף פברואר ב-11 מקלטים ציבוריים העלתה כי חסר בהם ציוד חיוני כמו מזרנים, שמיכות וערכות היגיינה; כי כל המפונים השוהים בהם זקוקים לתמיכה חיצונית לשם צריכת מזון, וכי מעל 50% אינם יכולים לממן רכישת מזון; כי אין מים זורמים במקלטים וב-30% מהם קיים מחסור גם במכלי מים נישאים; כי ילדים השוהים במקלטים מתקשים להשתתף בלימודים מרחוק, בשל היעדר מרחב, מחשבים וגישה לאינטרנט; כי השוהים במקלטים סובלים מהיעדר פרטיות; כי נשים וילדות חשופות לפגיעות מיניות ולאלימות מוגברת; וכי המקלטים אינם נגישים לבעלי מוגבלויות (דיווח OCHA מיום 6.3.2025).

37. החמרת מגבלות התנועה בגדה המערבית, במקביל לפינוי, הקשתה על הגישה למקומות עבודה, בתי ספר, מוסדות רפואיים ושווקים – והעצימה את הצרכים ההומניטריים. משפחות מפונות רבות איבדו את הכנסתן עוד לפני הפינוי (למשל עקב ביטול היתרי העבודה בישראל עם פרוץ המלחמה), אך לאחריו הן נאלצו להתמודד גם עם הוצאות המחיה הגבוהות הכרוכות בשכירת מקום מגורים חלופי ורכישת ציוד בסיסי. משפחות אחרות איבדו את הכנסתן בעקבות הפינוי, משום שהתפרנסו ממסחר או מלאכה בתוך המחנות, או בשל מגבלות התנועה וההאטה הכלכלית שנלוו למבצע הצבאי. בסוף פברואר הוערך כי 4,000 משפחות מפונות זקוקות לסיוע כספי מידי כדי לממן מחייה בסיסית (דיווח OCHA מיום 24.2.2025; ראו גם [הודעת הצלב האדום מיום 24.2.2025](#)).

38. שמונה חודשים מאז החל פינוי מחנות הפליטים, ומצוקת העקורים נמשכת. רבים אינם מתפרנסים כלל או מתפרנסים בדוחק, ומנגד מתמודדים עם הוצאות שלא ידעו בעבר (עבור שכר דירה, חשמל ומים שסופקו במחנות ללא תשלום, תחבורה, ציוד חלופי). גישת המפונים לשירותים ומוצרים חיוניים עודנה מוגבלת. רבים נתונים בחשש מתמיד לאובדן קורת גג. בראיונות שערך ארגון MSF (עם 299 תושבים מפונים ב-17 אתרים, כאמור) דיווחו קרוב ל-70% כי אינם בטוחים שיוכלו להישאר במקום מגוריהם הנוכחי, בשל קושי לממן את עלויות השכירות, התנאים הירודים בו, היעדר שירותים או חשש לביטחונם.

39. הגישה לשירותים רפואיים הוגבלה גם היא בעקבות המבצע הצבאי. בשבועות הראשונים למבצע כמעט שלא ניתן היה להגיע לבית החולים הממשלתי ולבית החולים אבו סינא בג'נין, ודווח על קושי משמעותי בתנועת אמבולנסים. מחסור בכוח אדם ובציוד במוקדי הטיפול בטרומה פגע ביכולת לספק טיפולים מצילי חיים. חמש מרפאות נפגעו ונזקקו לשיפוץ (דיווח OCHA מיום 13.2.2025 ומיום 11.7.2025). בחודש מאי דווח כי רק 60% מהמוסדות הרפואיים במחוזות ג'נין וטולכרם מתפקדים, וכי הגישה אליהם נפגעת עקב נזק לכבישים, מגבלות תנועה והמצב הביטחוני (דיווח OCHA מיום 21.5.2025).

40. השירותים הרפואיים באזורים שבהם גרים העקורים מתפקדים עדיין רק באופן חלקי. נכון לחודש יולי, מתוך 190 מוקדים למתן שירותים רפואיים במחוזות ג'נין, טולכרם וטובאס, 117 תפקדו באופן חלקי, 58 תפקדו באופן מלא ו-15 לא תפקדו כלל. רבים מהעקורים מסתמכים על המרפאות הניידות שמפעילים ארגוני הסיוע, אך מטבע הדברים אלה יכולות לספק שירותים חלקיים בלבד.

41. כשליש מהמרואיינים לארגון MSF דיווחו שאינם מצליחים לקבל טיפול רפואי כשהם זקוקים לו, בשל קושי לממן, היעדר מרפאה קרובה או היעדר תחבורה. 35% מהמרואיינים שזקוקים לתרופות קבועות מתמודדים עם מחסור בהן. חלקם לווים כסף כדי לרכוש תרופות, ואחרים נוטלים מנות מופחתות. למחצית מהמרואיינים אין גישה יציבה למזון ולמים, לשליש אין גישה למוצרי היגיינה או היגיינה נשית, ו-22% לא הצליחו לקבל סיוע מאף גורם (דו"ח MSF).

42. מערכת החינוך בצפון הגדה המערבית הושבתה בתחילת המבצע הצבאי. בתי הספר בג'נין ובטולכרם לא פעלו, מחשש לביטחון התלמידים או משום ששימשו כמקלטים מאולתרים לעקורים. רק באפריל החלו חלקם לחזור לפעילות, ורק בתחילת יוני – סמוך לסוף השנה – פעלו כולם. התלמידים שפוננו ממחנות הפליטים המשיכו לסבול משיבוש שגרת הלימודים גם לאחר מכן. עם תחילת המבצע הצבאי נסגרו כל בתי הספר שהפעיל ארגון אונר"א במחנות הפליטים, בהם למדו כ-4,400 תלמידים. רק 27% מהם הצליחו להשתתף בתוכניות ללימודים מרחוק, שכן לרובם לא היו הציוד או המרחב הנדרשים לכך, ולא לכל התלמידים נמצאו מוסדות לימוד חלופיים.

ההשלכות הנפשיות של הפינוי

43. דחק ומועקה נפשית תועדו בקרב המפונים, מבוגרים וילדים. על פי רופאי ארגון MSF, "חוסר הביטחון ביחס לעתיד, והקשיים הכלכליים שמתעצמים, מפוררים את יכולתם של האנשים לבנות מחדש את חייהם, ודוחפים אותם לקצה גבול היכולת להתמודד... הם סובלים לא רק פיזית, אלא גם נפשית – מפחד מועצם, אי ודאות ומהמשקע הנפשי שהותירו הפינוי והעקירה". בקרב הילדים המפונים תועדו תסמיני חרדה, הפרעת דחק פוסט-טראומטית, דיכאון והסתגרות, במיוחד בקרב בני 7-12 (דיווח OCHA מיום 7.8.2025).

44. העותרים מעידים גם הם על המחיר הנפשי שגובה הפינוי מהם ומילדיהם: חשש ואי-ודאות ביחס לעתיד, תחושת תלישות, תחושת אובדן, געגוע לחיים שהושארו מאחור, והתמודדות עם הפינוי הטרומטי. העותר 5 מעיד על אובדן התמיכה הקהילתית: "במחנה הייתה עזרה קולקטיבית, והיום אנחנו נאלצים להתמודד לבד". העותרת 4 מעידה גם היא: "אני מרגישה שאיבדתי את הבית, את זיכרונות הילדות, החברים מהשכונה, השכנים שלי. כל חיי גרתי שם. עכשיו אני נעה מבית לבית".

45. העותרת 2 מעידה על הגעגועים שחווים ילדיה: "קיים קושי נפשי גדול, בעיקר לילדים. הם מתגעגעים לבית, לשכונה ולחברים שלהם. מרגישים רחוקים ורוצים מאוד לחזור". העותרת 6 מעידה: "בעקבות הפינוי הילדים שלי חוו משבר נפשי. הכי קשה היה לס', בת ה-15. השיער שלה נשר". העותר 5 מעיד על החשש

לעתיד משפחתו: "שמעתי שלא יאפשרו למי שהרסו לו את הבית לבנות אותו מחדש, וגם זה מאוד מדאיג אותי. אני לא יודע איפה המשפחה שלי תוכל לחיות".

46. העותר 1 מעיד על אי-הוודאות שחווים ילדיו, ועל האובדן שהוא חווה מאז הפינוי: "הילדים בהתחלה למדו מרחוק... בסופו של דבר נאלצתי להעביר אותם לבית ספר קרוב, למרות שהיינו רוצים לחזור הביתה, ואנחנו לא מאמינים שזה מצב קבוע. הילדים נפגעים מאוד מהבחינה הנפשית. הם לא יודעים מה יהיה איתם ולא מנסים להתאקלם. כולנו תקועים במצב ארעי, אנחנו לא יודעים מה יהיה אתנו, ותלויים באוויר. ההרגשה היא שאיבדנו את הקהילה והמשפחה ואת שגרת החיים, את הבית, חלק מאוד גדול מהחיים שלנו".

מחסור במשאבים ובסיוע

47. נוכח מצבם הכלכלי, התפקודי והנפשי, המפונים אינם מצליחים למלא בעצמם את הצרכים הבסיסיים ביותר שלהם ושל ילדיהם. התמיכה בהם מגיעה שני מקורות עיקריים: הקהילה המקומית ובני משפחה, וארגוני הסיוע, בתיאום של ארגון אונר"א (אשר פעילותו מוגבלת כיום בשל החקיקה האוסרת על שיתוף פעולה מצד רשויות ישראליות). תמיכה מוסדית כמעט לא קיימת, בהעדר משאבים לכך. הרשות הפלסטינית נתונה בגירעון כבד, הפוגע בהיקף השירותים שהיא מספקת ובתפקוד בתי החולים, ואילו הרשויות המקומיות שקועות עד צוואר בהתמודדות עם השלכות המבצע הצבאי (הגר שיזף ואבי שרף, מבט מהאוויר מעיד על ממדי ההרס השיטתי שגרם הצבא במחנות פליטים בגדה, **הארץ**, 8.4.2025).

48. התושבים המקומיים סייעו רבות לקליטתם הראשונית של המפונים. כך למשל העיד תושב כפר לובד: "כולנו התגייסנו. מישוהו הביא מזון, זה הביא שמיכה. לא היה שום מענה מהארגונים הרשמיים, הבינלאומיים והמקומיים, הכל זה מאמץ עממי" (הגר שיזף, עקורים ממחנות הפליטים בגדה: צה"ל מאלץ תושבים לעזוב בכוח, **הארץ**, 20.2.2025). ואולם, אחרי רמזאן חלה צניחה בהיקף הסיוע המקומי, שרובו הגיע מקהילות שמשאביהן ויכולת התמיכה שלהן נשחקו (דו"ח MSF).

49. ארגוני הסיוע נשאו ונושאים אפוא בעיקר הנטל. מאז ינואר, הם סיפקו 12.5 אלף סלי מזון ו-7,500 קוב מים; חילקו 5,000 ערכות היגיינה, וכלי מיטה וכלי מטבח ל-3,960 משפחות מפונות; התקינו כ-23 ק"מ של תשתיות מים וסייעו בהחלפת 4 ק"מ של תשתיות ביוב שנפגעו; הפעילו מרפאות ניידות ב-42 מקומות; העניקו סיוע חירום כספי, בשווי 1,640 שקל למשפחה, ל-7,634 משקי בית; וסיוע בשכר דירה לשלושה חודשים ל-180 משפחות.

50. אך כפי שהארגונים מתריעים כבר חודשים, הסיוע שניתן על ידיהם כמיטב היכולת רחוק מאוד מלהספיק כדי לענות על היקפו ומורכבותו של המשבר, והצרכים הבסיסיים ביותר של המפונים נותרים ברובם ללא מענה (ראו: הצהרת הצלב האדום מיום 24.2.2025, הודעות ארגון MSF מיום 24.3.2025 ו-1.7.2025). על פי הארגונים, יש צורך בסיוע דחוף להבטחת קורת גג למפונים, שברובם אינם יכולים להמשיך לממן את עלויות השכירות, ובהבטחת גישה למים ומזון, תרופות, סניטציה, שירותי חינוך, בריאות ובריאות הנפש. ללא מהלך משמעותי לתמיכה במפונים, מצבם ההומניטרי מוסיף להידרדר.

עד מתי?

51. המצוקה הקשה שגורם הפינוי הכפוי לעשרות אלפי אנשים לא הובילה עד כה לחתירה לסיומו של המבצע הצבאי. כאמור, כבר חודשים שאין במחנות הפליטים לחימה. בחודש יולי פורסם כי גם איתור מטעני החבלה הגיע למיצוי. כך למשל דווח ביום 6.7.2025: "התחלנו עם מאות מטעני חבלה ונשארו עם בודדים" (אמיר

בוחבוט, בידוק ביטחוני והחזון להקמת שכונות חדשות: צה"ל מעצב מחדש את המחנות ביו"ש, **וואלה**, 6.7.2025. אך הצבא עודנו שוהה במחנות.

52. חודש לאחר שהחל המבצע הצבאי, ביום 23.2.2025, הצהיר שר הביטחון ישראל כ"ץ כי הנחה את הצבא "להיערך לשהייה ממושכת במחנות למשך השנה הקרובה – ולא לאפשר חזרת תושבים" (אורן דגן, המבצע ביו"ש מתרחב: "צה"ל ערוך לשהייה ממושכת במחנות הפליטים", **דבר**, 23.2.2025). ביום 10.8.2025 חזר שר הביטחון על הצהרתו, **והודיע** כי "צה"ל נשאר בתוך המחנות בשלב זה לפי הוראתי לפחות עד לסוף השנה. לא ניתן כל הסבר להוראתו של השר, ולא למועד שנקב בו – ודאי לא הסבר מבצעי.

53. עד כה, רק מעטים מבין התושבים הורשו לחזור לבתיהם, וככל הידוע, רק כאלה המתגוררים מחוץ למחנות הפליטים: ביום 16.4.2025 דווח כי תושבי ארבעה בניינים בטולכרם יורשו לחזור (דיווח OCHA מיום 17.4.2025). ביום 9.5.2025 דווח כי כמאה תושבים המתגוררים בשכונות הסובבות את מחנה הפליטים ג'נין, ופנו מבתיהם רק שבוע קודם לכן, יורשו לחזור (דיווח OCHA מיום 14.5.2025). ביום 28.7.2025 הודיע הצבא, כי מספר משפחות משכונה הסמוכה למחנה הפליטים נור א-שמס יורשו לחזור (דיווח OCHA מיום 31.7.2025). במהלך אוגוסט פורסם כי הורשו לחזור לבתיהן מספר משפחות המתגוררות בסמוך למחנה הפליטים טולכרם. גם לאחר חזרות אלה, רובם המוחלט של התושבים שפנו עודם עקורים (רואן סלימאן ומתן גולן, עדויות בטולכרם: צה"ל הורה לתושבי שכונה במזרח העיר להתפנות, **הארץ**, 4.9.2025).

הפניות למשיבים

54. ביום 2.3.2025, על רקע דיווחים על פינוי עשרות אלפי תושבים ממחנות הפליטים בצפון הגדה המערבית, על מצבם הקשה של התושבים שפנו, ולנוכח הצהרת שר הביטחון ממנה עלה כי הפינוי עלול להתמשך עוד חודשים רבים – פנתה העותרת 7 (להלן: **העותרת**) אל המשיבים 1 ו-2. העותרת עמדה בפנייתה על האיסור על עקירה כפייה, הקבוע בדין הבינלאומי המינהגי, ועל החובה לאפשר שיבת תושבים מפונים מוקדם ככל הניתן. העותרת העלתה בפני המשיבים את הדרישות הבאות: א) לפרסם הודעה בעניין המועד הקרוב שבו תתאפשר חזרת התושבים המפונים, ולנקוט את הצעדים הדרושים כדי לאפשר חזרה זו, תוך שמירה על ביטחונם וכבודם; ב) עד למועד האמור, להבטיח קבלה וחלוקה של מצרכים ושירותים חיוניים, לפעול מיוזמתם כדי למלא כל מחסור, לסייע ולהקל על עבודת הארגונים ההומניטריים המטפלים בעקורים.

העתק הפנייה מיום 2.3.2025 מצ"ב ומסומן ע/1.

55. משלא התקבל מענה לפנייה, ביום 22.3.2025 שלחה העותרת פנייה נוספת. גם פנייה זו לא נענתה.

העתק הפנייה מיום 22.3.2025 מצ"ב ומסומן ע/2.

56. ביום 26.5.2025, בחלוף ארבעה חודשים מאז שפנו תושבי מחנות הפליטים, פנתה העותרת בשלישית למשיבים 1 ו-2. בפנייה צוין כי הצבא ממשיך להחזיק באזורים שפנו אף על פי שאין בהם לחימה פעילה; כי ההרס הנרחב במחנות הפליטים נמשך – כך שתושבים שפנו מבתיהם באמתלה של זמניות נקלעים למצב בו אין להם לאן לשוב; כי נמשכות הפשיטות על בתי תושבים ואילוצם לעזוב; כי תושבים שבתיהם מיועדים להריסה אינם מספיקים לאסוף את רכושם; כי ירי מתבצע לעבר תושבים המגיעים לאסוף רכוש; וכי המפונים ממשיכים להיות תלויים בארגוני סיוע לצורך קיום בסיסי. בפנייה חזרה העותרת על דרישותיה.

העתק הפנייה מיום 26.5.2025 מצ"ב ומסומן ע/3.

57. בראשית יולי הגיעו לעותרת עדויות בדבר ריבוי מקרים של שריפות בתי מגורים במחנה הפליטים נור א-שמס, בשטח שנסגר על ידי הצבא. מהעדויות עלה, כי חיילים שנמצאים בקרבת מקום בעת שפורצות השריפות אינם פועלים לכבותן, רכבי הכיבוי וההצלה מעוכבים למשך פרקי בלתי סבירים בכניסה למחנה, לבעלי הנכסים לא ניתנת גישה אליהם – ובינתיים נגרם נזק בלתי הפיך למבנים ולרכוש שבתוכם. ביום 10.7.2025 פנתה העותרת למשיבים 1-3 בדרישה לקבל בדחיפות את התייחסותם לתופעת השריפות, ופירוט הצעדים הננקטים כדי שלא תישנה.

העתק הפנייה מיום 10.7.2025 מצ"ב ומסומן ע/4.

58. ביום 7.8.2025 התקבל מענה מטעם לשכת יועמ"ש איו"ש לפנייה מיום 10.7.2025. ביום 12.8.2025 התקבל מענה נוסף מטעם לשכת יועמ"ש איו"ש, לפנייה מיום 26.5.2025. בשתי התשובות נטען, כי הצבא "לא דרש בשום שלב מתושבי המחנה לצאת מבתיהם או לעזובם, אלא אפשר את יציאתם של אלו אשר ביקשו לעשות כן", וכי "רשויות האזור לא פינו את האוכלוסייה מביתה, לא דרשו ממנה להתפנות ולא חייבוה לעשות כן... לאזרחים אשר ביקשו לצאת מהמחנות בעת הפעילות הצבאית העצימה ולא להיות מוגבלים במגבלות התנועה במחנה בזמן הלחימה – ניתנה האפשרות לעשות כן". עוד צוין, כי הפעילות במחנות עודנה נמשכת, כי היא נובעת מ"מצורך ביטחוני מובהק, ברור וממשי", וכי "נערכות הערכות מצב ביטחוניות עתיות וקבועות לבחינת צמצום מגבלת התנועה במחנות הפליטים, לרבות בדבר העיתוי האפשרי והמתווה הנכון לכך".

59. עוד צוין, כי הצבא פועל ככל הניתן "לסייע לתושבים שיצאו מן המרחב, כאשר מתגלים חוסרים ובהינתן פניות פרטניות". הומלץ "להביא בפני המת"ק הגזרתי עניינים קונקרטיים וממוקדים", ונכתב כי "לא מוכרת לרשויות האזור בעיה המוניטרית כללית בשל פעולת הכוחות במחנות".

העתק המענה מיום 7.8.2025 מצ"ב ומסומן ע/5.

העתק המענה מיום 12.8.2025 מצ"ב ומסומן ע/6.

60. ביום 14.8.2025 פנתה העותרת למשיבים 1-3 בעניינם הקונקרטי של העותרים 1-6. בפנייה נדרשו המשיבים, שלדבריהם לא חייבו את העותרים לעזוב את בתיהם, לאפשר להם לחזור אליהם, שכן אם הצבא אינו אוסר על תושבים להישאר, משתמע מכך שגם אינו אוסר על תושבים המעוניינים בכך לשוב. עוד צוין, כי הטענה שלצבא לא מוכרת בעיה הומניטרית כללית אינה מתקבלת על הדעת, לנוכח הדיווחים הרבים של ארגוני הסיוע והאוו"ם על מצוקתם הכלכלית הקשה של המפונים (אשר הוזכרו בין השאר בפניות העותרת). לפנייה צורפו תצהירים של העותרים, שגם הם מעידים על מצוקתם בשל הפינוי. הפנייה נחתמה בדרישה להודיע לבאות כוח העותרים על מועד בו יוכלו העותרים 1-6 לשוב לבתיהם; לכוון מנגנון שיאפשר אף ליתר העקורים המעוניינים לחזור לבתיהם לעשות זאת; ולפעול כדי לוודא מילוי צרכיהם ההומניטריים של התושבים עד למועד חזרתם. נוכח מצוקת העותרים בגין פינויים המתמשך, התבקשו המשיבים להשיב לדרישות עד ליום 1.9.2025. אף על פי כן, עד למועד הגשת העתירה לא התקבלה תשובתם.

העתק הפנייה מיום 14.8.2025 מצ"ב ומסומן ע/7.

הטיעון המשפטי

61. לאחר שסקרנו את עיקרי העובדות הנוגעות למהלך עקירתם של תושבי מחנות הפליטים בצפון הגדה המערבית והשכונות שסביבם, נציג את המסגרת הנורמטיבית החלה על כלל התנהלות ומדיניות המשיבים

בעת פעולתם בשטח הכבוש, ובכלל זה החובה לפעול בקנה אחד עם הדין ההומניטרי, בהלימה לדיני זכויות האדם ולכללי המשפט המינהלי הישראלי. בהמשך לכך נתייחס בפירוט לכללים החלים בענייננו, ביחס לאיסור על העברה בכפייה של אוכלוסייה אזרחית, החריגים לאיסור זה, והחובות החלות על המשיבים בעת שהם מפנים אוכלוסייה אזרחית מכוחו של אותו חריג. לאחר מכן נתייחס לחובה להגן על זכויות האדם של המוגנים בשטח הכבוש, ולבסוף לחובה לנהוג במידתיות, קרי – לשקול זכויות אלה במכלול השיקולים, ולצמצם את הפגיעה בהן ככל הניתן. כפי שנראה, המשיבים לא עמדו בחובה לנהוג במידתיות ובסבירות ולצמצם את הפגיעה בעותרים ובאחרים במצבם, והם מתעלמים מהפגיעה הדרסטית ומרחיקת הלכת בזכויות אדם שהיא תוצאת התנהלות הצבא במחנות הפליטים ומפגנים אדישות כלפיה.

62. במאמר מוסגר יצוין, כי גם פעילות לסיכול טרור, שאינה בגדר מקרה חריג בשטח הנתון לכיבוש לוחמתי (Belligerent Occupation), כפופה לחובה לפעול בסבירות ובמידתיות. בהתאם לכך על צבא השולט בשטח כבוש להימנע מפעילות לחימה, שהשלכותיה על הזכות לחיים כמו גם על זכויות האוכלוסייה האזרחית עלולות להיות הרסניות, לצורך ביצוע פעולות "סיכול טרור" שניתן היה לבצען באמצעים פוגעניים פחות, המשמשים לשיטור ואכיפת חוק. זאת להבדיל ממצבים שבהם לא ניתן למנוע הסלמה בלתי מתוכננת, או שבהם נדרשת תגובה לתקיפה או הסלמה צבאית שיוזם הצד השני.

63. תחת המסגרת הנורמטיבית של דיני הכיבוש ובהינתן שליטה אפקטיבית בנעשה בשטח, ההצדקה למעבר לפרדיגמת לחימה דורשת "חציית קווים" מבחינת עוצמת העימותים, היקף האיום הביטחוני ועצימותו, שכלל לא ברור אם התקיימו בענייננו. עוצמת הספקות גוברת לנוכח קיומן של אינדיקציות לקיומם של שיקולים זרים ביסוד עצימות הפעילות הצבאית בג'נין, ובתוך כך היקפו של המבצע (ראו למשל: הגר שיוף, "המבצע התורן בטולכרם דומה לקודמיו, אך מפקדו מעוניין להישאר במחנה הפליטים עוד חודשים", **הארץ**, 2.2.2025; מיכאל שמש, "עדכון מטרות המלחמה שהוסתר מהציבור – והמסמך שנחשף", **כאן**, 18.1.2025). שאלות אלה הפכו תיאורטיות לנוכח היות התקיפה על מחנות הפליטים ופינויים "מעשה עשוי" זה חודשים רבים (ראו: בג"ץ 769/02 **הועד הציבורי נגד עינויים נ' ממשלת ישראל**, פסקה 40 לפסק דינו של הנשיא ברק, פסקה 5 לפסק דינו של השופט (כתארו אז) רבלין (14.12.2006) (להלן: **עניין הסיכולים הממוקדים**); Eitan Diamond, Alan Novella & Anna-Christina Schmidl, The Legal Framework ; Kenneth ; Regulating Israel's Use of Force in the West Bank, *Opinio Juris* (30 January 2025) Watkin, Use of force during Occupation: law Enforcement and conduct of hostilities, *INT REV* (of the Red Cross, Vol 94 (2012) p.285-289), (להלן: **Watkin**)).

64. על כל פנים, השאלה היחידה שבפנינו בנקודת זמן זו, היא שאלת חוקיות ומידתיות המשך עקירתם של העותרים ואחרים כמותם, כשמונה חודשים לאחר שפתחו המשיבים במבצע הצבאי המתוכנן, ושאלת חובותיהם כלפי העקורים במצב הדברים שנוצר. לשאלה זו נידרש להלן.

המסגרת הנורמטיבית: דיני הכיבוש, הלחימה וזכויות האדם

65. מחנות הפליטים בצפון הגדה המערבית נמצאים בשטחה הכבוש של הגדה המערבית. תושבי הגדה הפלסטינים הם תושבים מוגנים. כללי המשפט הבינלאומי ההומניטרי תוחמים את גדרי סמכותו של המפקד הצבאי בשטח הכבוש ומחייבים לשמור על סדרי החיים התקינים של התושבים המוגנים.

66. המפקד הצבאי מחויב לפעול בהתאם להוראותיהן של אמנות בינלאומיות הקובעות כללים לפעולתה של מדינה כובשת בשטח כבוש, ובכללן תקנות האג בדבר דיניה ומינהגיה של המלחמה ביבשה (להלן: **תקנות**

האג) ואמנת ג'נבה הרביעית בדבר הגנת אזרחים בימי מלחמה (להלן: אמנת ג'נבה הרביעית או אמנת ג'נבה), לצד כללים נוספים של המשפט הבינלאומי המינהגי.

67. בגדר סמכויותיו, המפקד הצבאי מוסמך לנקוט אמצעים שונים על מנת להגן על התושבים, לקדם את רווחתם ולשמור על הסדר והביטחון הציבורי. בהעדר מניעה מוחלטת לכך, עליו להותיר את המצב החוקי והנוהג בשטח על כנו (תקנה 43 לתקנות האג).

68. המפקד הצבאי מחויב אף לעקרונות המשפט המינהלי הישראלי, המחייבים אותו בהתנהלותו ובקבלת החלטותיו (בג"ץ 2056/04 מועצת הכפר בית סוריק נ' ממשלת ישראל, פ"ד נח(5) 807, 828 (2004) (להלן: עניין בית סוריק)). בהתאם לעקרונות אלה, על המפקד הצבאי לנהוג בהגינות, בסבירות ובמידתיות (בג"ץ 4764/04 רופאים לזכויות אדם נ' מפקד כוחות צה"ל בעזה (30.5.2004); בג"ץ 5667/11 מועצת הכפר דיראת רפעה נ' שר הביטחון, פסקה טז לפסק הדין (9.6.2015)).

69. לצד דיני הכיבוש גם דיני זכויות האדם מחייבים את המפקד הצבאי, כדין ספציפי, או כבסיס לפרשנות דיני הכיבוש בהקשר נתון. במסגרת זו מחויב המפקד הצבאי להביא בחשבון, בין היתר, את הוראותיהן של האמנה בדבר זכויות אזרחיות ופוליטיות משנת 1966 (ICCPR); את הוראות האמנה בדבר זכויות כלכליות, חברתיות ותרבותיות משנת 1966 (ICESCR); את האמנה בדבר ביעור כל צורות האפליה הגזעית משנת 1966 (CERD); ואת האמנה בדבר זכויות הילד משנת 1989.

70. זכויות האדם של המוגנים, ובכלל זה הזכות לטיפול רפואי, לחינוך ולקניין מוגנות על פי שתי המסגרות במשפטיות במקביל. בחוות הדעת המייעצת של בית הדין הבינלאומי לצדק (ICJ) בעניין החומה משנת 2004 (ICJ, Legal Consequences of the Construction of a Wall in the Occupied Palestinian Territory, 9 July 2004), נקבע במפורש, כי דיני זכויות האדם הבינלאומיים ממשיכים לחול בשטחים הכבושים, בצד החלת המשפט ההומניטרי. בית הדין דחה את הטענה כאילו אמנות זכויות האדם אינן חלות מחוץ לשטח הריבוני של המדינה, וקבע כי החובות שבאמנות אלה חלות גם בשטח שבו יש למדינה שליטה אפקטיבית – כלומר, בשטח הכבוש.

71. בית הדין הבהיר כי שני הענפים המשפטיים – הדין ההומניטרי ומשפט זכויות האדם – חלים במקביל, כאשר במצבים מסוימים דיני הלחימה מהווים דין מיוחד (lex specialis) לעניין השימוש בכוח (שם, בפסקאות 111-113). בעוד שהחובה לשמור על הסדר בשטח הכבוש מצויה באמנות ההומניטריות, יישום כללים אלה בפועל, בהקשרים שאינם נוגעים במישורין לחימה, מתבצע באמצעות החלת משפט זכויות האדם הבינלאומי (שם, בפסקה 105); ראו גם: Watkin, בעמ' 274-275.

72. הדין ההומניטרי מעגן חובות ספציפיות שנועדו להבטיח את זכויות האדם של המוגנים. כך למשל, סעיף 27 לאמנת ג'נבה קובע, כי מוגנים "זכאים בכל הנסיבות ליחס של דרך ארץ לגופם, לכבודם, לזכויותיהם המשפחתיות, לאמונתם ולפולחנם, לנימוסיהם ולמנהגיהם. היחס אליהם יהא תמיד אנושי, והם יוגנו במיוחד מפני כל מעשי אלימות, או איומי אלימות, ומפני עלבונות וסקרנות הרבים...". החובה להבטיח את הסדר והחיים הציבוריים התפרשה על ידי בית המשפט כ"קיום משטר, השומר על זכויות האזרח ודואג לרווחתה המרבית של האוכלוסייה" (בג"ץ 202/81 טביב נ' שר הביטחון, פ"ד לו (2) 622, 632 (1981)).

73. על המפקד הצבאי לפעול לשם הבטחת הצרכים החיוניים של האוכלוסייה המוגנת, ובתוך כך להבטיח את זמינותם של מצרכים ומוצרים חיוניים (סעיפים 55-56 לאמנת ג'נבה הרביעית; בג"ץ 3969/06 אל חרוב נ' מפקד כוחות צה"ל בגדה המערבית, פסקאות 10-22 לפסק הדין (22.10.2009)). סעיף 50 לאמנת ג'נבה מטיל על המפקד הצבאי להקל על מתן שירותי חינוך לקטינים. סעיף 39 לאמנת ג'נבה מחייב לאפשר למוגנים

שאיבדו את מקורות פרנסתם בעקבות המלחמה, לעבוד בעבודות חלופיות למחייתם, וקובע כי ככל שצד לסכסוך מונע אפשרות זו, עליו לדאוג בעצמו לפרנסתם של המוגנים שנשללו מהם אמצעי מחייה.

74. דיני זכויות האדם, החלים במקביל בנסיבות של שטח כבוש, מעגנים את חובת המדינה להבטיח זכויות אדם ללא אפליה. עיקר הזכויות הנפגעות כתוצאה ישירה של הפינוי הכפוי מעוגנות באמנה בדבר זכויות כלכליות, חברתיות ותרבותיות: הזכות לאיכות חיים נאותה ובכלל זה לקורת גג, מזון, לביגוד (סעיף 11 לאמנה); הזכות לעבוד ולהתפרנס בכבוד (סעיף 6 לאמנה); הזכות לטיפול רפואי ולשירותי בריאות נגישים (סעיף 12 לאמנה); הזכות לחינוך לכל ילד (סעיפים 13-14 לאמנה); הזכות לחיי משפחה ולשלמות התא המשפחתי (סעיף 10 לאמנה). כאשר התושבים העקורים נאלצים להתדפק על דלתות קרוביהם או לדור בצפיפות ובזמניות במבני ציבור – ללא כל פרטיות, נפגעות גם זכויותיהם לכבוד ולאוטונומיה.

75. אמנם זכויות אלה אינן מוחלטות, אך על הגבלתן והפגיעה בהן להיות נחוצה ומוצדקת בהתאם לעקרון המידתיות. חל איסור על שלילתן השרירותית, המפלה, או המגבילה מעבר לנדרש, בין היתר בהינתן אמצעה החומריים של המדינה (Committee on Economic, Social and Cultural Rights, General Comment 14, The Right to the Highest Attainable Standard of Health, U.N. Doc. E/C.12/2000/4, at para. 29 (2000)).

76. התייחסות מיוחדת נדרשת לזכויותיהם של פרטים פגיעים (ראו הוראות האמנה בדבר זכויות אנשים עם מוגבלויות, 2006), של נכים שהמקלטים אינם נגישים עבורם, של ילדים ששגרת לימודיהם נקטעה ונותקו מכל מסגרת חברתית של בני גילם (האמנה בדבר זכויות הילד), ושל נשים וילדות שנחשפו לאללימות, לפגיעה ולהיעדר פרטיות במקלטים הציבוריים הצפופים (אמנה בדבר ביעור כל צורות האפליה נגד נשים, 1979).

סעיף 49 לאמנת ג'נבה והאיסור על העברה בכפייה

77. האיסור על העברה בכפייה קבוע בסעיף 49(1) לאמנת ג'נבה, המורה: "העברת-כפייה של מוגנים, יחידים או המונים, וכן גירושם של מוגנים, משטח נכבש לשטחה של המעצמה הכובשת או לשטחה של כל ארץ אחרת – בין שטח נכבש ובין שטח בלתי נכבש – אסורים, ויהי המניע מה שיהיה".

78. הסעיף נמנה עם ההוראות מהותיות של האמנה, ומהווה חלק מהדין הבינלאומי המינהגי המחייב את ישראל (ראו: Theodor Meron, The West Bank and International Humanitarian Law on the Eve of the Fiftieth Anniversary of Six the -Day War, 111 A.M. J. INT'L L. 357, 361 (2017); Meron, HUMAN RIGHTS AND HUMANITARIAN NORMS AS CUSTOMARY LAW 48-49 (1989); Jean-Marie Henckaerts, Deportation and Transfer of Civilians in Time of War, 26 Vand. J. Transnat'l L. 469 (1993)).

79. מעמדו המינהגי של האיסור על העברה בכפייה בא לביטוי גם במחקר המקיף של הצלב האדום על המשפט ההומניטרי המינהגי משנת 2005, במסגרתו הוא עוגן ככלל 129 לכללי המשפט המינהגי הבינלאומי (International Committee of the Red Cross, Rule 129. The Act of Displacement). המחקר מפרט את התנהגותן העקבית של המדינות ופסיקות בתי המשפט הלאומיים והבינלאומיים בהקשר למעמדו המחייב של איסור זה ([Practice Relating to Rule 129: The Act of Displacement](#), ICRC).

80. לא רק שהאיסור עצמו הוא מינהגי, אלא שהסנקציה על הפרתו גם היא מינהגית. הפרה של סעיף 49(1) מהווה הפרה חמורה של אמנת ג'נבה על פי סעיף 147 לאמנה, והנה אחת מהעבירות הנתונות לסמכותו של בית הדין הפלילי הבינלאומי בהאג, על פי סעיף 28(a)(vii) לחוקת רומא.

81. סעיף 49(1) מתייחס לכל העברה של אוכלוסייה מוגנת ממקום מושבה, בין אם מדובר בהעברה בתוך השטח הכבוש ("transfer") ובין אם בהעברה אל מחוצה לו ("deportation"). כך עולה במפורש מדברי ההסבר של האמנה (Final Record of the Diplomatic Conference of Geneva of 1949, Vol IIa (1949), בעמ' 827). בית הדין הפלילי הבינלאומי ליוגוסלביה לשעבר (ICTY) הדגיש אף הוא בפסיקתו כי האיסור חל על כל סוג של הרחקה, ותכליתו להגן על האוכלוסייה מפני ההשלכות החמורות שיש לגירוש – כל גירוש של אדם מביתו (ICTY, Prosecutor v. Radislav Krstic, Trial Chamber Judgment, IT-98-33-T, paras. 521-523) (2001); ראו גם: ICTY, Prosecutor v. Simic, Trial Chamber Judgment, IT-95-9-T, paras. 122-123 (2003)).

82. בית הדין הבינלאומי לצדק קבע אף הוא, בחוות דעתו המייעצת מיום 19.7.2024 בעניין "חוקיות המדיניות והפעולות של ישראל בשטחים הפלסטיניים הכבושים", כי "כל סוג של העברה בכפייה של תושבים מוגנים הנו אסור, כולל העברה בתוך השטח הכבוש" (ICJ, "Consequences Arising from the Policies and Practices of Israel in the Occupied Palestinian Territory, including East Jerusalem", para. 44 (2024) (להלן: ICJ)).

כפייה לעומת "עזיבה מרצון"

83. האיסור על העברה בכפייה הוא מוחלט, זולת בהתקיים החריגים הקבועים בסעיף 49(2). בהתאם לכך, המונח "בכפייה" פורש בפסיקה הבינלאומית בהרחבה. פרשנות כזאת נדרשת כדי להגשים את תכלית האמנה, שהיא הגנה על תושבי השטח הכבוש, בהתחשב ביכולתו של הצבא הכובש לנקוט מכלול צעדים, ישירים ועקיפים, שיחייבו את התושבים לעזוב את מקום מושבם.

84. בית הדין הפלילי הבינלאומי ליוגוסלביה לשעבר קבע, כי ההעברה היא "כפויה" גם כאשר אינה מלווה בהפעלת כוח פיזי ישיר על התושבים המוגנים במטרה לגרום להם לעזוב. גם יצירת נסיבות הגורמות בעקיפין לתושבים המוגנים לעזוב, וכן שלילת יכולתם לבחור בחירה אמיתית שלא לעזוב, ייחשבו העברה בכפייה. בעניין Prosecutor v. Milorad Krnojelac קבע בית הדין:

"Forced" is not to be interpreted in a restrictive manner, such as being limited to physical force. It may include the "threat of force or coercion, such as that caused by fear of violence, duress, detention, psychological oppression or abuse of power against such person or persons or another person, or by taking advantage of a coercive environment". The essential element is that the displacement be involuntary in nature, where the relevant persons had no real choice. (ICTY, Prosecutor v. Milorad Krnojelac, Trial Chamber Judgment, IT-97-25-T, para. 475 (2002)).

85. ובעניין Prosecutor v. Blagojevic and Jokic נקבע:

The requirement of "forcible" describes a situation where individuals do not have a free or 'genuine' choice to remain in the territory where they were present. The element of 'forcible' has been interpreted to include threats or the use of force, fear of violence, and illegal detention... Even in cases where those displaced may have wished – and in fact may have even requested – to be removed, this does not necessarily mean that they had or exercised a genuine choice. The trier of fact must consequently consider the prevailing situation and atmosphere, as well as all relevant

circumstances, including in particular the victims' vulnerability, when assessing whether the displaced victims had a genuine choice to remain or leave and thus whether the resultant displacement was unlawful. (ICTY, Prosecutor v. Blagojevic and Jokic, Trial Chamber Judgment, IT-02-60-T, para. 596 (2005)).

86. כלומר, "כפייה" כוללת בין היתר איומים, שימוש בכוח, חשש מאלימות, ואפילו במקרים שבהם התושבים מבקשים להתפנות ממקום מושבם, אין הבקשה מעידה בהכרח על בחירה או רצון מצדם – ולא אילוץ (ראו גם: (Prosecutor v. Milorad Krnojelac, Appeal Judgement, IT-97-25-A, para. 194 (2003)).

87. בענייננו, העותרים, כמו תושבים מוגנים אחרים שפנו בעטיו של המבצע, עזבו את בתיהם לאחר שחיילים פשטו עליהם והורו להם לעזוב, או לאחר שרחפנים צבאיים כרוז להם לעזוב לפני שהמקום יופצץ. הם ראו את כוחות הצבא מתפרסים בשכונתם ואת שכניהם עוזבים במהירות, אפילו יחפים. חלקם עזבו במחשבה שמדובר רק בפינוי לכמה ימים, כפי שהיה בעבר. אחרים נאלצו לאזור את כל כוחם כדי לצאת מביתם כאשר בחוץ נשמעות יריות. לא יכול להיות כל ספק שבסיטואציה כזאת הם אולצו ולא בחרו לעזוב. משעה שמדובר בפינוי ולא ב"עזיבה מרצון", עליו לעמוד בתנאים לפינוי כדון, הקבועים בסעיפים 49(2) ו-3) לאמנה.

החריג: פינוי זמני והחזרה

88. סעיף 49(2) קובע חריג לאיסור על העברה בכפייה. פינוי זמני של תושבים מוגנים מותר, אם השמירה על ביטחונם או שיקולי הכרח צבאיים מחייבים זאת. בהתאם לכך, המקרה הראשון והעיקרי שבו מותר (ואף מתחייב) לפנות אוכלוסייה הוא כאשר מתרחשים קרבות עזים באזור מסוים, כך שהמצב הביטחוני בו מהווה סכנה לתושבים עצמם. המקרה השני הוא כזה שבו הכרח צבאי מחייב את פינוי. פרשנות הצלב האדום מדגישה כי במקרים שבהם אין מדובר בכורח צבאי דוחק – פינוי כפוי של האוכלוסייה לא יהיה לגיטימי (J.S. Pictet Commentary: IV Geneva Convention (Relative to the Protection of Civilian) (Persons in Time of War, pp. 281).

89. בית הדין הפלילי הבינלאומי ליוגוסלביה לשעבר קבע כי בהתאם להוראת סעיף 49(2), על פינוי להוות "מוצא אחרון" ולשמש רק "בנסיבות החמורות ביותר" (Prosecutor v. Simić, para. 125). כמו כן נקבע, כי הנסיבות שמצדיקות פינוי אוכלוסייה ממקום מושבה לא יכולות להיות כאלה שהצבא המפנה יצר בעצמו (ICTY, (Prosecutor v. Milomir Stakic, Appeal Judgement, IT-97-24-A, paras. 285-287 (2006)).

90. סעיף 49(2) קובע תנאי נוסף ומהותי, לפיו על הפינוי להיות זמני, ויש להחזיר את המפונים לבתיהם ברגע שחלפו התנאים שכפו את פינויים. "האנשים שפנו כן יוחזרו לבתיהם מיד לתום פעולות האיבה באותו שטח" (Persons thus evacuated shall be transferred back to their homes as soon as hostilities in the area in question have ceased).

91. בית הדין הפלילי הבינלאומי ליוגוסלביה לשעבר, וכן בית הדין הבינלאומי לצדק בחוות דעתו המייעצת מיום 19.7.2024, הדגישו כי פינויים הם זמניים מטבעם, ועליהם להיות הפיכים ולהסתיים בחלוף ההכרח בהם (ICJ, para. 146). בעניין Prosecutor v. Naletilic & Martinovic, נקבע, כי פעילות שמסכלת את האפשרות של התושבים המפונים לחזור, כמו פגיעה נרחבת בבתי מגורים, שריפת בתי מגורים או השחתת רכוש, הן אינדיקציה להיעדר כוונה שהפינוי יהיה זמני – ולכך שמדובר בהעברה אסורה (ICTY, Prosecutor v. Naletilic & Martinovic, Trial Chamber Judgment, ICTY-98-34-T, para. 512-571 (2003)).

92. בעניין Prosecutor v. Brdanin נקבע, כי על הצבא המפנה לנקוט צעדים אקטיביים להחזרת האוכלוסייה בהקדם ככל הניתן, וכי היעדר צעדים כאלה מהווה אינדיקציה לכוונה להעביר בכפייה (ICTY, Prosecutor v. Brdanin, Trial Chamber Judgment), ICTY-99-36-T, para. 556 (2004).

93. בענייננו, גם אם ייטען כי בראשיתו של המבצע, ביום 21.1.2025, התקיימו כל ההצדקות החוקיות לפינוי מחנות הפליטים, קרי שהתקיים באותו מועד צורך צבאי דוחק אשר לא ניתן היה לתת לו מענה באמצעים אחרים (והעותרים כופרים בכך, וממילא אף המשיבים מכחישים שפינו כלל את תושבי המחנות), הרי שזאת – לאחר חודשים רבים שבהם הצבא שולט בשטח שליטה מלאה – קשה לטעון כי הכרח כזה עומד בעינו.

94. הצהרת המשיב 2 מיום 23.2.2025, כי חזרת האוכלוסייה לא תבצע "לפחות עד סוף השנה" מנוגדת לחובה להחזיר את האוכלוסייה לביתה מוקדם ככל הניתן, קרי מיד בתום הלחימה שבענייננו הסתיימה זה מכבר. בעוד שלא ננקטים צעדים אופרטיביים המלמדים על כוונה שהפינוי יהיה זמני, נקטו צעדים העלולים להוליך להעברה בכפייה של לפחות חלק מהאוכלוסייה – בראשם ההרס הנרחב במחנות.

95. כדי לעמוד בחובתם שבדין, על המשיבים לפעול באופן אקטיבי להחזרת העותרים ויתר תושבי המחנות לבתיהם, ולהימנע מלעכב את התהליך או להתנות עליו.

החובה לספק תנאים הולמים למפונים

96. סעיף 49(3) לאמנה קובע, כי "המעצמה הכובשת, המקבלת על עצמה את ההעברות או הפינויים האלה, תדאג, במלוא מידת האפשרות המעשית, להספקת שיכון נאות ("proper accommodation") שיקלוט את המוגנים, לביצוע ההעברה בתנאים מניחים את הדעת מבחינת ההיגיינה, הבריאות, הביטחון והתזונה, ולבלי לקרוע בני משפחה אחת זה מזה".

97. אם כן, תנאי נוסף לפינוי הוא החובה להבטיח כי צורכיהם החיוניים של המפונים זוכים למענה הולם עד שישבו לבתיהם. חובה זו חלה ביתר שאת, שעה שמדובר בתושבים שידוע היטב כי נותקו מאמצעי המחיה וממקורות ההכנסה שלהם כתוצאה מפעולות הצבא, כבענייננו.

98. על פי פרשנות הצלב האדום לאמנה, "כאשר פינוי מתמשך ואין אפשרות להחזיר את המפונים לבתיהם בזמן קצר יחסית, זוהי חובת המעצמה הכובשת לספק להם מגורים הולמים והסדרים הולמים לאספקת מזון וסניטציה" (ICRC, Commentary of 1958, Article 49 – Deportations, Transfers, Evacuations).

99. פסיקת בתי הדין הבינלאומיים הדגישה כי פינוי המוני של אוכלוסייה אזרחית, אף כאשר מוצג כזמני או כמבוסס על נימוקי ביטחון, עלול לעלות כדי עקירה כפויה אסורה מקום שהדבר מתבצע תוך מניעת חזרה ותוך יצירת תנאי מחייה בלתי אנושיים. כך, למשל, בפסקי הדין של הדין הפלילי הבינלאומי בקמבודיה (ECCC) בעניין פשעי החמר רוז', נקבע כי פינוי אוכלוסיית פנום פן באפריל 1975, שנומק כביכול בצורך זמני ובהגנה על האוכלוסייה, היווה העברה בכפייה. בית הדין עמד על כך שהאזרחים נדרשו לעזוב את בתיהם בלא אמצעי קיום בסיסיים, בתנאים קשים של מחסור במים, מזון ותרופות, תחת חוס כבוד, ללא מחסה, ותוך חשיפה לאלומות, כאשר לאחר ימים ספורים התברר כי לא תתאפשר חזרה (ECCC, Case 002, Appeal Judgment, Supreme Court Chamber, 002/19-09-2007, para. 588).

100. בעניין Prosecutor v. Blagojević & Jokić נקבע כי גם אם פינוי מסתיים בהחזרת המפונים לבתיהם, לא ניתן לראות בו פינוי כדין אם לא הופגנה במהלכו דאגה למצבם ("it will still not be a lawful evacuation if the civilian population is not properly taken care of during the evacuation." ICTY, Prosecutor v. Blagojević & Jokić, Trial Chamber Judgment, ICTY-02-60-T, para. 598-599 (2005)).

101. נעבור עתה לבחון את התנהלות המשיבים בראי חובותיהם האחרות.

החובה להביא בחשבון את עוצמת הפגיעה בזכויות אדם ולנהוג במידתיות ובסבירות

102. החובה לבחון את מידתיות הפגיעה בזכויות אדם במסגרת הפעלת סמכויותיו ולהפחית ככל האפשר את הנזק ההומניטרי והסביבתי הנלווה לפעילות הצבאית והלחימתית חלה על המשיב במספר מישורים במקביל: מכוח ההוראות הספציפיות של הדין ההומניטרי הרלוונטיות לענייננו, מכוח דיני זכויות האדם ומכוח המשפט המינהלי הישראלי, בעיקר (אך לא רק) במצבי כיבוש: "מידתיות אינה רק עקרון כללי של המשפט. דיני המשפט הבינלאומי, מזה, ועקרונות היסוד של המשפט המינהלי הישראלי, מזה, מכירים במידתיות כאמת מידה המאזנת בין סמכותו של המפקד הצבאי באזור לבין צרכיה של האוכלוסייה המקומית." (עניין **בית סוריק**, עמ' 836-837; עניין **הסיכולים הממוקדים**, פסקה 41 לפסק הדין).

103. קשה לחלוק כי הפגיעה בענייננו היא ברף הגבוה, הן מבחינת חומרתה ועוצמתה, הן מבחינת היקפה המגיע כדי עשרות אלפי אנשים, והן לעניין התמשכותה לאורך חודשים ארוכים. בית המשפט הנכבד הכיר בפרט בכך שפינוי אדם מביתו בכפייה היא בעלת חומרה מיוחדת: "פגיעה בזכויות מגורים של תושבים עשויה להיחשב פגיעה קשה יותר מפגיעה בזכויות עיבוד של קרקע חקלאית... הערכת עוצמת הזכויות הנפגעות צריכה להיעשות בד בבד עם התחשבות במספר התושבים שנפגעו..." (בג"ץ 940/04 **אבו טיר נ' המפקד הצבאי ביו"ש**, פ"ד נט(2) 320, פסקה 12 (2004)). בנוסף הכיר בית המשפט בכך שפינוי אדם מביתו פוגע לא רק בקניינו אלא גם בחירותו, בכבודו, ובשורת זכויות אדם נוספות: "בית מגורים הינו קניין מסוג מיוחד. פגיעה בו – בדומה לפגיעה בחירות האישית – יוצרת אף היא 'מעגל מתרחב של פגיעה בזכויות יסוד נוספות...' (בג"ץ 9098/01 **גניס נ' משרד הבינוי והשיכון**, פסקה 4 לפסק-דין של השופט (כתוארו אז) ריבלין (22.11.2004)). "אין לראות בו (בבית המגורים) 'רכוש על דרך הסתם'; ענייננו אין הוא לא בקניין ולא ברכוש על דרך הסתם – קניין ורכוש ששוויים בשוק הוא כך וכך – אלא בביתו של אדם, במשכן למשפחה. מקום מגוריו של אדם הוא מקום שבו משוקע חלק מחייו, בבית הספר הסמוך לומדים ילדיו, אפשר בחר במקום מגוריו בשל היותו סמוך למקום עבודתו או בקרבת ידידיו, מתחילה ביקש לעצמו מקום שקט – או מקום מרכזי – למגוריו, ועוד שיקולים כיוצא באלה העושים ביתו של אדם למשכן לו בקהילה" (רע"א 7712/03 **צודלר נ' יוסף**, פ"ד מח(5) 566, 550 (1994); וראו עוד: בג"ץ 1661/05 **המועצה האזורית חוף עזה נ' כנסת ישראל**, פ"ד נט(2) 481, 561 (2005); בג"ץ 7015/02 **עגורי נ' מפקד כוחות הצבא בגדה המערבית**, פ"ד נו(6) 352, 365 (2002)).

104. עוצמת הפגיעה בזכות נגזרת גם ממשך הזמן שאורכת הפעולה הפוגעת והיקפה. התמשכות תקופת העקירה, ללא ודאות וללא הגבלת זמן מחריפה את עוצמת הפגיעה בזכויות האדם של התושבים המוגנים, וגם מטעם זה היה על המשיבים להביא להפסקת הפרת הזכויות בהקדם ככל הניתן (השוו: בג"ץ 8414/05 **יאסין נ' ממשלת ישראל**, פסקה 40 לפסק הדין (4.9.2007); בג"ץ 4455/17 **טבקה - צדק ושוויון ליוצאי אתיופיה נ' ממשלת ישראל**, פסקה 32 לפסק הדין (25.1.2021); בג"ץ 7146/12 **אדם נ' הכנסת**, פסקאות 33-36 לפסק דינו של השופט (כתוארו אז) פוגלמן (16.9.2013)).

105. עוד יש להביא בחשבון את האופי המשפיל והכוחני של הפינוי עצמו, ואת העדר האפשרות (ולכל היותר האפשרות המוגבלת) לאסוף ולהוציא חפצים חיוניים הנחוצים לשימוש יומיומי. הללו הותירו את התושבים בפני שוקת שבורה ואת הארגונים ההומניטריים המסייעים להם בפני דרישה אדירה לסיוע חומרי. אלה משליכים אף הם על עוצמת הפגיעה בענייננו.

106. בפרק הזמן הממושך שחלף מאז העקירה, העקורים נאלצו להתקיים בתנאי אי-ודאות, לקושש פתרונות דיור ולעבור ממקום למקום בשל חוסר אמצעים, ולהתמודד עם ההשלכות הקשות של קטיעת חיי העבודה והמשפחה, עם ההפסקה של חינוך הילדים או הפעלת מסגרות חינוך באופן חלקי בלמידה מרחוק. הם נאלצו להתמודד עם עוני חריג ובלתי צפוי, עם מחסור באמצעים לרכוש מזון וציוד בסיסי, ועם תנאי מחייה מורכבים, בלשון המעטה, או כאלה הפוגעים בכבודם.

107. מה משקל הפגיעה הנובעת מפינוי ומניעת גישה של אלפי משפחות, למעלה מ-30,000 בני אדם, אל בתיהם במשך שמונה חודשים? לא יכול להיות חולק כי מדובר בפגיעה משמעותית מאין כמוה, המשליכה על סדרי החיים הכלכליים והחברתיים בחבל ארץ שלם, ומשפיעה עמוקות על חייהם האישיים של המוני אזרחים. מפקד צבאי סביר היה נדרש להשלכות מהלך זה, לפגיעתו ולמשבר המגיע בעקבותיו. לא כך בענייננו.

108. גרירת הרגליים שנוקטים המשיבים, הימנעות ממענה לפניות אליהם לאורך חודשים והסירוב הנמשך לאפשר לעקורים הרוצים בכך לחזור לבתיהם – מחדדים את העדר המידתיות והסבירות בהתנהלותם בנקודת זמן זו. כפי שראינו, עיקר הלחימה במחנות הפליטים מוצה כבר לפני חודשים. יתר על כן, המשיב עצמו אינו טוען כי יש כעת צורך צבאי בהמשך הפינוי, אלא טוען כי מעולם לא התרחש פינוי, והתושבים פינו את עצמם מרצונם. אם כן – מדוע לא ישובו על פי רצונם? מדוע מוסיף הצבא לירות לעבר פרטים המנסים להיכנס למחנות הפליטים כפי שהיה רק בימים האחרונים? יתר על כן, אם כבר לפני חודשים ארוכים ידע שר הביטחון להצהיר, כי העקורים לא ישובו אל בתיהם למשך שנה, עולה מכך שביסוד הפעולה הפוגעת בזכויות אדם לא עומדים שיקולים מבצעיים קונקרטיים, כי אם שיקולי ענישה, שיקולים פוליטיים או שיקולים זרים אחרים.

109. לא ניתן להתעלם גם מהמענה המקומם מפי המשיבים, לאחר חודשים רבים שבמהלכם התעלמו מן הפניות שפרסו בפניהם את המצוקה בקרב המפונים, ולפיו "לא מוכרת לרשויות האזור בעיה הומניטרית כללית בשל פעולת הכוחות במחנות". המענה משקף עצימת עיניים מכוונת ואדישות לתוצאות פעולותיו ולהשלכות על מצבם ההומניטרי, הבריאותי והסוציאלי הנואש של עשרות אלפי תושבים מוגנים, וכן התעלמות מחובות המשיבים כלפיהם על פי דין, כמפורט לעיל בהרחבה.

110. גם אילולא נערכו פניות מטעם העותרים, קשה להאמין שהמשיבים לא הבינו כי הוצאת אלפי משפחות מבתיהן, השבתת בתי הספר והמרפאות וגדיעת מקורות הפרנסה לאורך חודשים תוביל למצוקה ולעלייה חדה בהיקף הדרישה למענה הומניטרי לעקורים, בכל תחומי החיים. מפקד צבאי סביר היה צופה קשיים אלה ופועל על מנת לספק להם מענה או לסייע למתן מענה בהיקף מספיק על ידי ארגוני הסיוע.

111. גם ככל שבענייננו הייתה בידי המשיבים סמכות לפינוי כפוי של אוכלוסיית מחנות הפליטים "על סמכותו זו, הן מהיבט המשפט הבינלאומי והן מהיבט המשפט הציבורי הישראלי, להיות מופעלת לתכלית ראויה, בסבירות ובמידתיות, תוך שקילה זהירה ומדודה בין חיוניות המטרה שיש להשיגה לבין אופי הפגיעה הכרוכה בהשגתה, והיקפה" (בג"ץ 10356/02 **הס נ' מפקד כוחות צה"ל בגדה המערבית**, פ"ד נח(3) 443, 459 (2004)). בחינה כזו מחייבת להכיר בפגיעה בזכויות התושבים המוגנים, להכיר במשבר ההומניטרי שיצרה העקירה ההמונית, ולספק לכל אלה מענה בהתאם לעקרונות שהתוו הדין והפסיקה החלים על ענייננו. המשיבים התעלמו במפגיע מחובות אלה.

סיכום

112. המסגרת הנורמטיבית המחייבת שהוצגה לעיל קובעת, כי פינוי אוכלוסייה יתאפשר רק בהתקיים שורה של תנאים שגם אם התקיימו לפני חודשים – בבירור אינם מתקיימים כיום, ואשר מחייבים להגן על זכויות האדם של התושבים המוגנים ולצמצם את הפגיעה בהם בשל הפינוי למינימום הנדרש, בהתאם להוראות סעיף 49, לדיני זכויות האדם ולחובות לנהוג במידתיות ובסבירות.

113. המשיבים מפרים חובות אלה. תושבי מחנות הפליטים פונו לפני כשמונה חודשים, ורובם המוחלט של העקורים אינם יכולים להגיע לרכושם או לשוב לביתם. המשיבים מפרים גם את החובה להבטיח לעקורים מגורים הולמים, ואספקה של שירותים ומצרכים חיוניים.

114. עקירת התושבים לאורך זמן בהעדר הכרח צבאי לכך, והפקרתם לנפשם ולחסדיהם של ארגוני הסיוע שאינם יכולים בעצמם לפעול באופן אפקטיבי כדי לוודא הבטחת אותם צרכים חיוניים, מפרים את החובות הקבועות בסעיף 49 לאמנת ג'נבה.

לנוכח כל האמור, בית המשפט הנכבד מתבקש ליתן צו על תנאי כמבוקש, ולקבוע את העתירה לשמיעה בדחיפות.

11 בספטמבר 2025

רעות שאער, עו"ד

הילה שרון, עו"ד

ב"כ העותרים